

ANALIZA PRIMENE STRATEGIJE RAZVOJA HRANITELJSTVA U CRNOJ GORI 2012-2016.

Naručilac posla: UNICEF Podgorica

Konsultantkinja: Ivana Koprivica

Trajanje konsultantskog angažmana: od 13.11.2017. do 30.12.2017. godine

Mesto angažmana ekspertkinje: Podgorica, Crna Gora i Novi Sad, Republika Srbija

SADRŽAJ:

REZIME	3
OPIS KONTEKSTA	5
METODOLOGIJA ANALIZE PRIMJENE STRATEGIJE RAZVOJA HRANITELJSTVA U CRNOJ GORI 2012-2016	11
KRATKI PRIKAZ STRATEGIJE RAZVOJA HRANITELJSTVA U CRNOJ GORI SA AKCIONIM PLANOM ZA PERIOD 2012-2016 I PREGLED REALIZACIJE CILJEVA I REZULTATA	14
ZAKLJUČCI I PREPORUKE	38
ZAHVALNOST	49
BIBLIOGRAFIJA	50

REZIME:

Analiza primene Strategije razvoja hraniteljstva u Crnoj Gori 2012-2016.godine¹, realizovana je tokom novembra-decembra, 2017. godine.

Cilj ovog procesa je bio da se kroz konsultantski angažman podrži Zavod za socijalnu i dečju zaštitu Crne Gore u procesu analize Strategije razvoja hraniteljstva 2012-2016. i pratećeg Akcionog plana, kao i da se daju jasne smernice, preporuke, za dalji rad na razvoju porodičnog smeštaja - hraniteljstva u Crnoj Gori. Takođe, na bazi dobijenih zaključaka i preporuka, planirano je da se izradi nova Strategija za period 2018-2022. godina.

Proces izrade ove analize je podržao UNICEF – Predstavništvo za Crnu Goru, u Podgorici, angažovanjem eksternog konsultanta.

Sistem zaštite dece bez adekvatnog roditeljskog staranja je u poslednjih nekoliko godina u Crnoj Gori unapređen. Utisak je da je razvoj hraniteljstva zasnovan na tradicionalnim porodičnim vrednostima, sa dominantnim srodničkim hraniteljstvom, uz pomake u pravcu razvoja nesrodničkog hraniteljstva tokom implementacije ove Strategije. Upravo je promocija nesrodničkog hraniteljstva i intenzivna kampanja u periodu implementacije Strategije razvoja hraniteljstva, uticala na ove kvalitativno i kvantitativno značajne pomake.

Pored kvantitativnog pomaka, u smislu povećanog broja nesrodničkih hraniteljskih porodica, i uspešnog procesa deinstitutionalizacije za decu uzrasta od 0-3 godine, veliki je izazov u narednom periodu raditi na kvalitetu porodičnog smeštaja.

Takođe, neki od glavnih izazova u daljem radu su:

- nastaviti sa prilagođavanjem zakonskog okvira potrebama profesionalaca i hranitelja, radi unapređenja kvaliteta hraniteljstva.
- odgovoriti na raznorodne potrebe djece i porodica razvojem nesrodničkog, urgentnog i hraniteljstva, kao i hraniteljstva uz intenzivnu podršku i povremenog hraniteljstva.

¹ <http://www.zsdzcg.me/images/Biblioteka/Strategija%20za%20razvoj%20hraniteljstva%20u%20Crnoj%20Gori%202012-2016.pdf>

- obezbediti kontinuiranu promociju porodičnog smeštaja – hraniteljstva, kao oblika zaštite dece bez adekvatnog roditeljskog staranja.
- unaprediti kvalitet hraniteljske brige za dete kroz kontinuirane edukacije profesionalaca i pružalaca usluge, tj. hranitelja.
- unaprediti zaštitu dece i mladih kroz uvođenje žalbenih mehanizama.
- dosledno sprovoditi zakonske odredbe u vezi licenciranja hranitelja, koje se još uvek ne sprovodi u praksi.
- obezbediti mogućnost za primenu mehanizma monitoringa i evaluacije, kao i sveobuhvatnijeg izveštavanja, tokom implementacije naredne strategije, kako bi se buduće politike planirale u skladu sa dobijenim nalazima i preporukama.
- obezbediti kvalitetnije organizacijske aspekte pružanje usluge porodičnog smeštaja – hraniteljstva na nacionalnom nivou, kroz posebne organizacione jedinice u centrima za socijalni rad ili osnivanjem nove ustanove.

OPIS KONTEKSTA:

Crna Gora u poslednjih nekoliko godina, intenzivno radi reformski u sistemu socijalne zaštite, a posebno u oblasti zaštite dece bez adekvatnog roditeljskog staranja. Za reformu sistema zaštite djece bez roditeljskog staranja i razvoj hraniteljstva, kao adekvatnijeg oblika zaštite, značajni su sledeći međunarodni dokumenti: Povelja o osnovnim pravima, Konvencija o pravima djeteta i dokument UN-a „Svijet po mjeri djeteta“, „Smjernice UN-a o prikladnoj primjeni i uslovima alternativnog staranja o djeci“, Preporuke Komiteta za prava djeteta, UN Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom, Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije, Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, Agenda 2030, odnosno ciljevi održivog razvoja UN.

Pored međunarodnih dokumenata koje je Crna Gora ratifikovala, nacionalna dokumenta na koja se oslanjala Strategija razvoja hraniteljstva su: Ustav Crne Gore; Porodični zakon Crne Gore; Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti; Strategija razvoja socijalne i dječije zaštite u Crnoj Gori; Strategija za prevenciju i zaštitu djece od nasilja, Strategija za integraciju osoba sa invaliditetom u Crnoj Gori i dr. U Nacionalnoj strategiji održivog razvoja (NSOR)², se takođe, vidi, strateško opredeljenje države za dalji razvoj hraniteljstva.

U maju, 2017. godine, uz podršku UNICEF-a, urađena je Analiza postojećih socijalnih transfera i procena novih modela. Takođe, u maju-junu, 2017. godine, uz podršku UNICEF-a realizovana je Analiza primene strategije razvoja sistema socijalne i dječje zaštite u Crnoj Gori za period 2013-2017. godine. Pored navedenih, značajne su i Analiza reforme sistema dječje zaštite iz perspektive korisnika 2016. i Evaluacija reforme sistema dječje zaštite iz 2014. godine, koje detaljnije govore o hraniteljstvu. Ove analize dale su značajne preporuke, koji bi se trebale integrisati u budući Strateški plan daljeg razvoja hraniteljstva.

Strateški okvir je usklađen sa međunarodnim standardima, formiran je Zavod za socijalnu i dečju zaštitu, i vrlo se aktivno radi na uvođenju standarda kvaliteta, kao i procesa licenciranja stručnih radnika, pružalaca usluga i akreditacije programa razvoja usluga. Takođe, na tom zakonu počivaju

² <http://www.mrt.gov.me/odrzivi/165045/Obavjestenje-Nacionalna-strategija-odrzivog-razvoja-do-2030-godine.html>

i druge novine, kao što je uvođenje nove direkcije u Ministarstvu rada i socijalnog staranja, kao i socijalna inspekcija.

U poslednjih nekoliko godina, u Crnoj Gori je inicirana i sveobuhvatna reforma centara za socijalni rad, kako teritorijalna, tako i kadrovska i programska reorganizacija. Uveden je integrisan metod vođenja slučaja, i značajno je istaći da je uveden i razvijen ISSS (Informacioni sistem socijalne zaštite, na eng. SWIS), čime su značajno unapređene mogućnosti za dobijanje kvalitetnih kvantitativnih podataka.

U cilju statističke obrade podataka postepeno se uvode indikatori zasnovani na nekadašnjoj nacionalnoj bazi podataka za dečiju zaštitu, sa ciljem njene postepene integracije u SWIS. Međutim, i dalje postoji neslaganje u podacima dobijenim kroz ovaj integrisani sistem. Kapaciteti stručnjaka u sektoru dečije zaštite se kontinuirano unapređuju i ugroženoj deci i porodicama se omogućio pristup većem broju kvalitetnijih, preventivnih i inkluzivnih usluga, koje se pružaju u porodici i zajednici.

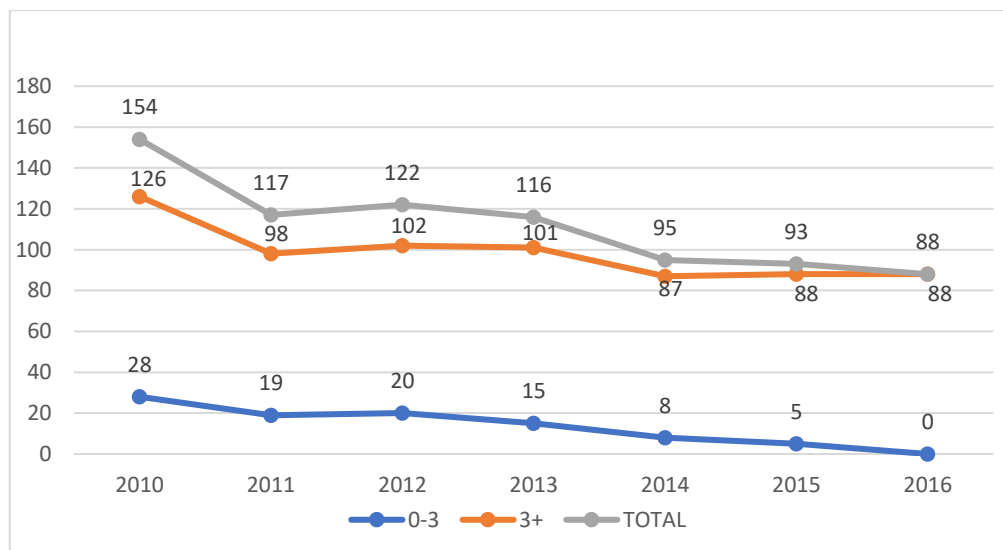
Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti³ u članu 70 navodi... *djetetu mlađem od tri godine života ne obezbjeđuje se smještaj u ustanovu, a u članu 117 ... javne ustanove koje obavljaju poslove smještaja djece, mladih, odraslih i starijih lica transformisaće se s ciljem razvoja usluga podrške za samostalni život, savjetodavno-terapijske, odnosno socijalno-edukativne usluge, u skladu sa planom transformacije koji donosi nadležni organ državne uprave.* Prelazak sa institucionalnog smještaja korisnika na vaninstitucionalne oblike zaštite je dug proces koji pre svega podrazumijeva razvoj i održivost usluga u sistemu socijalne i dečje zaštite, pa i hraniteljstva kao oblika zaštite dece.

Prema podacima Ministarstva rada i socijalnog staranja, broj dece u rezidencijalnim ustanovama uzrasta od 0-3 godine, je u periodu implementacije Strategije razvoja hraniteljstva, značajno smanjen. Aktuelno **nema dece uzrasta od 0-3 godine** u ustanovi za smeštaj korisnika. Predstavnik Ministarstva⁴ navodi da je procenat smanjenja broja dece i mladih u ustanovi čak 45 % u periodu

³ <http://www.paragraf.me/propisi-crnegore/zakon-o-socijalnoj-i-djecjoj-zastiti.html>

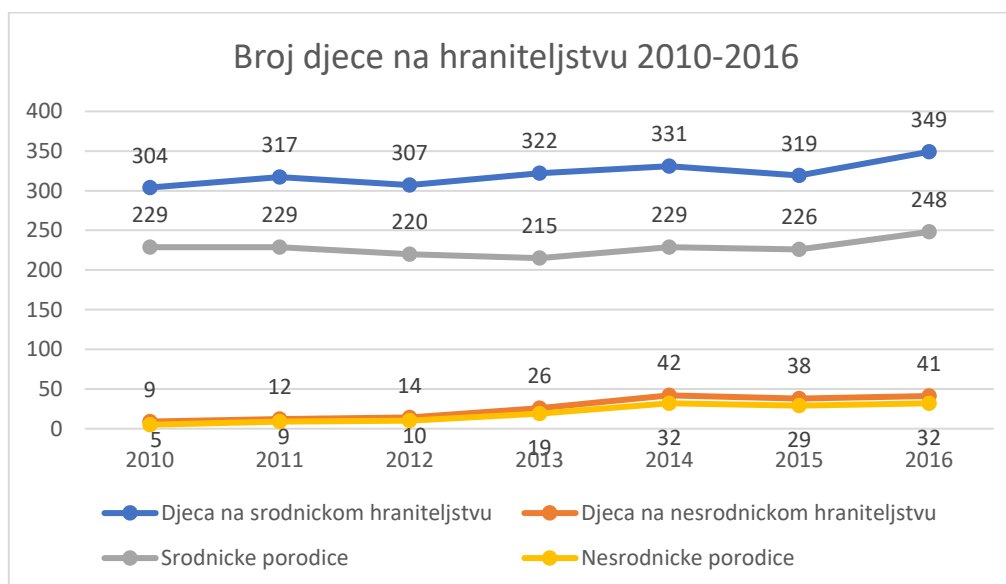
⁴ Podatak preuzet iz prezentacije mr Goran Kuševića, generalnog direktora Direktorata za socijalno staranje i dječju zaštitu Crne Gore (oktobar, 2017)

implementacije Strategije, tačnije od 2010-2016. godine. U tabeli ispod prikazani su podaci iz ustanove "Mladost", Bijela, gde se vidi da je 2010.godine bilo 28 dece uzrasta od 0-3 godine, dok je u 2016. taj broj 0, što je odličan rezultat, koji Crna Gora treba da održi.

Grafikon br.1 Broj dece u ustanovi „Mladost“ Bijela⁵

Takođe, prema podacima resornog Ministarstva, broj dece na porodičnom smeštaju – hraniteljstvu, je u prethodnih nekoliko godina porastao, što se vidi na Grafikonu br.2.

Grafikon br.2 Broj dece na hraniteljstvu⁶

⁵ Podatak preuzet iz prezentacije mr Goran Kuševića, generalnog direktora Direktorata za socijalno staranje i dječju zaštitu Crne Gore (oktobar, 2017)

⁶ Podatak preuzet iz prezentacije mr Goran Kuševića, generalnog direktora Direktorata za socijalno staranje i dječju zaštitu Crne Gore (oktobar, 2017)

Ministarstvo rada i socijalnog staranja Crne Gore je bilo zaduženo za implementaciju Strategije razvoja hraniteljstva Crne Gore, u periodu od 2012-2016. godine. Postavljene su vizija i misija strategije, i možemo reći da je misija⁷ „izgradnja sistema kvaliteta zaštite djece i mladih bez roditeljskog staranja, razvojem hraniteljstva kao oblika zaštite djeteta koji će obezbijediti adekvatne uslove za cjelovito zadovoljavanje potreba djece i mladih i optimalan razvoj njihovih potencijala“ delimično ostvarena.

Strategijom je predviđeno da se radi sa različitim direktnim i indirektnim ciljnim grupama, kako bi se realizovani postavljeni ciljevi i rezultati. Kao direktni korisnici prepoznati su: djeca i mladi; biološke porodice djece u sistemu socijalne zaštite; srodničke hraniteljske porodice; nesrodničke hraniteljske porodice; građani – potencijalni kandidati za hraniteljstvo; zaposleni u centrima za socijalni rad, zaposleni u domovima za djecu; zaposleni u organima državne i lokalne samouprave koji rade u oblasti zaštite djece i nevladine organizacije. Indirektne ciljne grupe tokom realizacije strategije bili su mediji i zaposleni u zdravstvenim i obrazovnim ustanovama i šira javnost.

Strategijom je definisana Radna grupa za praćenje primene strategije, koja je prema planu trebalo da koordinira i prati sprovođenje Strategije i akcionog plana, ali prema informacijama intervjuisanih kolega iz Ministarstva, Radna grupa nije radila na način kako je predviđeno. Monitoring i evaluaciju implementacije Strategije i aktivnosti predviđenih pratećim Akcionim planom, u pravom smislu niko nije radio, te je ovo jako važno napomenuti kao preporuku za naredni strateški ciklus.

Strategijom je predviđeno da Vlada Crne Gore jednom godišnje razmatra izveštaje o sprovođenju Strategije, te je jedna osoba u Ministarstvu, zadužena za praćenje razvoja hraniteljstva, između ostalog, radila i posao pripreme izveštaja. U izveštajima Ministarstva rada i socijalnog staranja, za period 2012-2013; 2014; 2015. godinu; (za 2016. nije rađen izveštaj, jer je Strategija važila do početka 2016.), opisane su aktivnosti koje su realizivane, a do kojih je došlo Ministarstvo prikupljajući podatke, jer nije bio postavljen i definisan sistem izveštavanja o razvoju hraniteljstva svih relevantnih aktera, a posebno centara za socijalni rad.

⁷ <http://www.zsdzcg.me/images/Biblioteka/Strategija%20za%20razvoj%20hraniteljstva%20u%20Crnoj%20Gori%202012-2016.pdf>

Zavod za socijalnu i dečiju zaštitu koji je osnovan radi analize i istraživanja, kao jedne od mandatnih oblasti, je u procesu pripreme jedinstvenog formata za izveštavanje za centre za socijalni rad na temu porodičnog smeštaja - hraniteljstva, kako bi izveštaji bili uporedivi, i kako bi bilo moguće dobiti tačne i uporedive podatke za celu državu. Aktuelno se izveštaji centara za socijalni rad i za oblast porodičnog smeštaja, generišu kroz informacioni sistem SWIS.

Centri za socijalni rad su glavni akter implementacije procesa razvoja porodičnog smeštaja - hraniteljstva na lokalnom nivou. Osnovni dugogodišnji pristup u zaštiti dece bio je da se deca bez adekvatnog roditeljskog staranja zbrinjavaju u srodničkim porodicama, a kada to nije moguće da se smeštaj vrši u instituciju. Tokom implementacije Strategije razvoja hraniteljstva, učinjeni su značajni pomaci u ovom smislu, i deca se najpre zbrinjavaju u porodicama (srodničkim ili nesrodničkim), dok je smeštaj u institucije sveden na minimum.

Prema podacima iz Godišnjeg izveštaja⁸ za 2016. godinu o radu **Ustanove „Mladost“ u Bijeloj**, koja je u procesu transformacije, u Domu je krajem 2016.godine, *...bilo smešteno ukupno 91 dijete, od toga je 78 djece školskog uzrasta , a 13 djece je predškolskog uzrasta. U Domu su na kraju izvještajnog perioda boravile 32 djevojčice i 59 dječaka. Od ukupnog broja djece njih 39 ima neki oblik smetnje u razvoju (lakši, umjereni, teži)...* Prema podacima iz ovog izveštaja, tokom 2016.godine, 2 deteta su napustila dom zbog smeštaja u nesrodničku hraniteljsku porodicu, dok je prema izvještaju iz 2015.g.⁹ u 2015.godini evidentirano da je Dom napustilo 10 dece zbog smeštaja u srodničku ili nesrodničku hraniteljsku porodicu.

Nevladin sektor se u Crnoj Gori hraniteljstvom gotovo i ne bavi. Jedina organizacija koja se pominje kroz izveštaje Ministarstva rada i socijalnog staranja¹⁰ je Centar za prava deteta iz Podgorice, koja je realizovala i tokom perioda implementacije Strategije, a i danas aktivnosti namenjene hraniteljima i deci na hraniteljstvu. Aktivnosti su se realizovale kroz odobrena sredstva za projekte od strane Komisije za raspodjelu sredstava od igara na sreću i komisije Glavnog grada Podgorica za raspodjelu sredstava namijenjenih nevladinim organizacijama. Neizostavno važno za kvalitetnu podršku ovoj ciljnoj grupi je i dobro uspostavljeno partnerstvo sa

⁸ <http://www.dombijela.me/images/dokumenti/izvjestaj20161.pdf>

⁹ <http://www.dombijela.me/images/dokumenti/godisnji2015.pdf>

¹⁰ <http://www.mrs.gov.me/biblioteka/izvjestaji>

Centrom za socijalni rad i Sekretarijatom za socijalno staranje Glavnog grada. Ova saradnja je osigurala kvalitetnu razmjenu važnih informacija o od značaja za zaštitu djece bez roditeljskog staranja. Klub hranitelja, prema rečima predstavnice ove organizacije, broji od 12-15 članova, a Klub dece iz hraniteljskih porodica, takođe, 15-20 članova, s tim što taj broj bude veći u delu aktivnosti kada se rade zajedničke akcije sa Volonterskim klubom Centra za prava deteta.

Takođe, značajno je da se NVO Porodični centar iz Kotora, bavi pružanjem usluge porodični saradnik u 6 opština, kroz projekat UNICEF-a. Od ukupnog broja porodica (75) sa kojima radi ova organizacija, od 2016. godine, 19 porodica su bile hraniteljske (16 su srodničke hraniteljske porodice i nesrodničke 3). Porodice je upućivao centar za socijalni rad, kako bi dobile podršku porodičnog saradnika, uglavnom u procesu adaptacije, jer centri za socijalni rad, nemaju kapacitet da prate porodicu i da je obilaze.

METODOLOGIJA ANALIZE PRIMENE STRATEGIJE RAZVOJA HRANITELJSTVA U CRNOJ GORI 2012-2016.

Metodologija rada¹¹ podrazumevala je podršku Zavodu za socijalnu i dečju zaštitu iz Podgorice da sprovede istraživanje na terenu, kako bi se obezbedile neophodne informacije o aktuelnom stanju hraniteljstva u Crnoj Gori, kao i o realizovanim ciljevima i rezultatima koji su bili predviđeni Strategijom i akcionim planom za period 2012-2016. godine.

Predložene **istraživačke tehnike** su bile:

1. Analiza dostupne dokumentacije;
2. Intervju (lično, telefonom, ili on line (imejlom, skajp, chat), u zavisnosti od dostupnosti i mogućnosti sagovornika);
3. Fokus grupe (FG);
4. Sastanci sa predstavnicima UNICEF-a, Ministarstva i Zavoda.

Za intervju i fokus grupe, ciljano su kreirani Vodiči sa polustrukturiranim pitanjima, kako bi se dobili što kvalitetniji podaci sa terena. Intervjui su realizovani sa predloženim pojedincima¹².

Fokus grupe su realizovane:

- sa predstavnicima centara za socijalni rad,
- sa predstavnicima NVO i medija,
- sa hraniteljima i decom na hraniteljstvu¹³.

Od dostupne dokumentacije analizirano je:

- Strategija za razvoj hraniteljstva u Crnoj Gori 2012-2016.;
- Strategija razvoja sistema socijalne i dečije zaštite 2013-2017.;
- Pravilnik o bližim uslovima za pružanje i korišćenje usluga porodičnog smještaja hraniteljstva i porodičnog smještaja;
- Nacionalni plan akcije za djecu 2013-2017.;

¹¹ U Prilogu 1 se nalazi Metodologija koju je odobrio UNICEF kao naručilac posla

¹² U Prilogu 2 se nalaze spiskovi učesnika intervjuja

¹³ U Prilogu 2 se nalaze spiskovi učesnika Fokus grupa

- Izvještaji Ministarstva rada i socijalnog staranja o realizaciji Strategije razvoja hraniteljstva u Crnoj Gori za period 2012-2013., 2014. i 2015. godina;
- Godišnji izveštaji za 2015. i 2016. godinu, iz Ustanove „Mladost“ Bijela;
- Nacionalna strategija održivog razvoja;
- KAP istraživanja na temu hraniteljstva do 2030. godine;
- Analiza reforme sistema dječje zaštite iz perspektive korisnika, 2016.;
- I druga dokumentacija relevantna za temu.

U fokus grupama, sastancima i intervjuima tokom istraživačke faze bilo je uključeno ukupno **38 učesnika**:

- Intervjui u Ministarstvu rada i socijalnog staranja: 2 osobe (pomoćnik ministra i samostalna savetnica);
- Intervjui u Instituciji zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore - Kancelariji Ombudsmana (3 osobe)
- Intervju sa predstavnicom Centra za prava djeteta (1 osoba)
- Intervju sa predstavnicom medija, javnog servisa Crne Gore (1 osoba)
- Sastanak sa predstavnicima Zavoda za socijalnu i dečiju zaštitu i UNICEF-a (7 osoba, od kojih je 1 osoba sa Fakulteta političkih nauka, ali je član akreditacionog odbora u Zavodu);
- FG sa CSR: 10 predstavnika centara za socijalni rad (P.J. Žabljak, Pljevlja, Bar, Nikšić, Podgorica, P.J. gradska opština Tuzi);
- FG sa NVO: 2 predstavnice NVO Porodični centar iz Kotora;
- FG sa hraniteljima: 7 hraniteljica (2 srodničke) iz Podgorice, 2 hraniteljice i 1 hranitelj iz Nikšića;
- Intervju sa decom: 2 dece koja su na smeštaju u srodničkoj hraniteljskoj porodici.

Priprema za Fokus grupu namenjenu hraniteljima, kao i deci/mladima rađena je u skladu sa procedurom UN o etičkom istraživanju¹⁴. Hranitelji, staratelji i deca/mladi koji su bili uključeni u Fokus grupne diskusije i intervjuje, bili su blagovremeno informisani o cilju ovog procesa, i potpisali su informisani pristanak za učešće. Učešće u fokus grupama za sve učesnike je bilo dobrovoljno. Fokus grupe su trajale oko dva sata sa profesionalcima iz javnog i nevladinog

¹⁴ <https://agora.unicef.org/course/view.php?id=2173>

sektora, a oko sat i po vremena u slučaju razgovora sa hraniteljima, a sat u slučaju razgovora sa decom/mladima.

Nije postojala nikakva novčana nadoknada za njihovo učešće. U bilo kom trenutku su mogli odlučiti da prekinu razgovor, ukoliko procene da ipak ne žele da učestvuju. Tokom fokus grupa i intervjuja niko nije odustao, svi su rado odgovarali na pitanja jer je atmosfera tokom rada bila prijatna i podsticajna. Sve informacije dobijene tokom fokus grupa, su tretirane kao poverljive i privatnost je bila potpuno zagarantovana.

Jedini izuzetak sa aspekta tajnosti informacija jeste bio u slučaju saznanja koje bi kod nas izazvalo zabrinutost u smislu bezbednosti i dobrobiti deteta ili mlade osobe, da bismo tu tu informaciju morali da podelimo sa drugima, kako bi dete bilo sigurno/bezbedno. Takvih okolnosti tokom rada nije bilo. Komunikacija je bila prilagođena grupi, sa otvorenim stavovima voditelja, a principi jednakih mogućnosti, rodne ravnopravnosti i nediskriminacije su bili vodeći u ovom istraživačkom procesu.

Ključni nalazi (zaključci) i preporuke su sastavni deo Izveštaja i predstavljeni su svim učesnicima procesa kroz **power point prezentaciju** što je metodologijom bilo i planirano. Zainteresovane grupe i pojedinci/ke koje su imale priliku da daju svoj doprinos u istraživačkom procesu, imale su, takođe, priliku da daju komentare na prvu verziju dokumenta. Nakon dobjanja povratne informacije pripremljena je finalna verzija i dostavljena naručiocu posla, u predviđenom roku.

KRATKI PRIKAZ STRATEGIJE RAZVOJA HRANITELJSTVA U CRNOJ GORI SA AKCIONIM PLANOM ZA PERIOD 2012-2016. I PREGLED REALIZACIJE CILJEVA I REZULTATA:

STRATEŠKI PRAVCI:

- *REFORMA SISTEMA ZAŠTITE DJECE BEZ RODITELJSKOG STARANJA I RAZVOJ HRANITELJSTVA KAO MANJE RESTRIKTIVNOG OBLIKA ZAŠTITE;*
- *IZGRADNJA SISTEMA KVALITETA ZAŠTITE DJECE BEZ RODITELJSKOG STARANJA I UNAPRJEĐIVANJE HRANITELJSTVA;*
- *USPOSTAVLJANJE EFIKASNOG SISTEMA FINANSIRANJA HRANITELJSTVA.*

CILJEVI RAZVOJA:

Strateški pravac 1: Reforma sistema zaštite djece bez roditeljskog staranja i razvoj hraniteljstva kao manje restriktivnog oblika zaštite

Strateški cilj broj 1: Ostvarivanje prava svakog djeteta na život u porodičnom okruženju

Specifični cilj 1.1.: Unapređenje zakonodavne regulative za hraniteljstvo – stvaranje zakonskog osnova za razvoj hraniteljstva	
Mjere i aktivnosti planirane:	Aktuelno stanje:
<p>1) Inicijativa za donošenje novog Zakona o socijalnoj i dječijoj zaštiti, s ciljem da se uvedu odredbe koje bi omogućile ostvarivanje ciljeva reforme:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Rješenja za obuku hrantelja treba tražiti u postojećim resursima, ove usluge mogu pružati i drugi pružaoci usluga ako za to imaju licencu. - U cilju motivisanja hraniteljskih porodica Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti koji će se usvojiti u u toku 2012.godine, utvrdiće se način stimulisanja hranitelja za pružanje usluga hraniteljstva . Ova mjera imala bi višestruko pozitivno dejstvo, pored razvoja hraniteljstva, uticala bi na smanjenje nezaposlenosti. U drugim zemljama dala je pozitivne efekte. - Jedan od važnih zahtjeva reforme je izbor kvalitetnih hraniteljskih porodica te je neophodno da se zakonom propiše mogućnost izdavanja licence hraniteljima sa određenim rokom važenja i mogućnošću produženja. <p>2) Izrada Pravilnika o hraniteljstvu kojim će se bliže urediti ova oblast i olakšati rad profesionalaca, hranitelja i obezbijediti kvalitet zaštite djece na hraniteljstvu.</p>	<p>1)Usvojen Zakon o socijalnoj i dječijoj zaštiti Usvojen podzakonski akt koji brliže definiše oblast hraniteljstva</p> <p>Ova aktivnost je delimično realizovana. Iako je Zakonom definisano, podzakonskim aktom nije definisano izdavanja licence hraniteljima sa određenim rokom važenja i mogućnošću produženja. Na ovome treba raditi.</p> <p>2)Usvojen je Pravilnik o hraniteljstvu.</p>

Strateški cilj: 1.2. Procjena potrebe za promjenom oblika zaštite djece i mladih bez roditeljskog staranja	
Mjere i aktivnosti planirane:	Aktuelno stanje:
1) Ponovni pregled i procjena svakog korisnika u institucionalnom smještaju za primjenu hraniteljstva; 2) Intervju sa djecom u domu; 3) Izrada plana tretmana i pripreme djece za hraniteljstvo; 4) Smještaj djece i mladih u hraniteljske porodice.	Ove mere i aktivnosti se svakako rade kroz stručni postupak u centrima za socijalni rad, i to je njihova obaveza/nadležnost, prema informacijama dobijenim od stručnih radnika centara za socijalni rad tokom fokus grupa. Objektivni kvalitativni aspekti doslednog sprovođenja stručnog postupka tokom analize nisu utvrđeni i to je u domenu Inspeksijskog nadzora.

Prema izveštajima Ministarstva rada i socijalnog staranja, u okviru **prvog strateškog pravca**, kao prvi cilj predviđeno je ostvarivanje prava svakog deteta na život u porodičnom okruženju i to, pre svega, kroz unapređenje zakonodavne regulative za hraniteljstvo, odnosno stvaranje zakonskog osnova za razvoj hraniteljstva, jasno je da Crna Gora kao članica UN-a i Saveta Evrope, u reformi sistema socijalne i dječije zaštite poštuje standarde utvrđene u međunarodnim dokumentima, u pogledu definisanja zakonskih preduslova.

Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti (koji je usvojen 2013.godine) ispoštovani su međunarodni standardi i obaveze preuzete ratifikacijom međunarodnih ugovora, pre svega onih koji se odnose na garancije ljudskih prava i sloboda i prava deteta. Zakon je između ostalog usklađen i sa Konvencijom UN o pravima deteta. Donošenjem zakona realizovana su opredeljenja koja podrazumevaju, između ostalog, podsticanje razvoja raznovrsnih i uvođenje novih usluga socijalne i dečije zaštite u zajednici i uključivanje u sferu pružanja usluga što više različitih aktera. Zakon o socijalnoj i dečjoj zaštiti propisuje uvođenje različitih tipova porodičnog smeštaja – hraniteljstva, uključujući standardni smještaj; smještaj uz intenzivnu ili dodatnu podršku; urgentni smeštaj i povremeni smeštaj, zatim standardizaciju hraniteljstva, unapređenje kvaliteta kroz licenciranje hranitelja i unapređenje podrške hraniteljima u skladu sa specifičnim ciljevima Strategije. Detetu mlađem od tri godine života ne obezbeđuje se smeštaj u ustanovu, osim izuzetno ako za to postoje naročito opravdani razlozi, uz prethodnu saglasnost nadležnog organa državne uprave.

Ministarstvo rada i socijalnog staranja je izradilo i usvojilo **podzakonski akt Pravilnik o bližim uslovima za pružanje i korišćenje usluga porodičnog smještaja – hraniteljstva i porodičnog**

smještaja¹⁵ (u daljem tekstu: Pravilnik) kojim se utvrđuju minimalni standardi hraniteljstva (strukturni i funkcionalni), definišu različiti tipovi hraniteljstva, i detaljnije propisuje usluga hraniteljstva, odnosno reguliše procedura za procenu potencijalnih hraniteljskih porodica, njihovo praćenje i podršku.

Zaposleni u sistemu socijalne zaštite, kao i druge kolege koje su uključene u ovu analizu, tumače zakonski okvir kao dobar, ali pod aktuelnim okolnostima, teško je primenjiv. Kao otežavajuće okolnosti navode infrastrukturne uslove, posebno nedostatak prostora, a takođe i manjak ljudskih (kadrovskih) kapaciteta, kao i nedovoljnu obučenosť zaposlenih.

Uočena je potreba za pojašnjenjem zakonske odredbe kroz pravilnik. U Zakonu stoji u Članu 68. *...uslugu porodičnog smještaja - hraniteljstva i porodičnog smještaja pruža fizičko lice u skladu sa ovim zakonom i zakonom kojim se uređuju porodični odnosi. Uslugu iz stava 1 ovog člana pruža fizičko lice koje je procijenjeno kao podobno, uspješno je završilo obuku i dobilo licencu za pružanje te*

usluge...

Međutim, Pravilnikom nije preciznije definisano, ko i na koji period izdaje licencu, kao i postupak trajanja i obnavljanja licence za hranitelje.

*„Zakonski okvir je dobar, ali teško primenjiv u praksi pod ovim okolnostima.“
Predstavnik centra za socijalni rad,
učesnik fokus grupe*

“Nema roka za obnavljanje licence u Pravilniku. Neko na 6 meseci traži lekarski pregled, pa smo imali inspekcijски nadzor, i pitanje zašto smo mi to radili, kad to ne piše u Pravilniku. Svako na osnovu svoje procene, neko na 6 meseci, neko na 2 godine, neko nikad, ne traži dokumentaciju za obnovu licence, koje nema”.
*Predstavnik centra za socijalni rad,
učesnik fokus grupe*

¹⁵

<http://www.csrcg.me/images/Dokumenti/Pravilnici/Usluge%20socijalne%20i%20djacje%20zastite/Pravilnik%20o%20bli%20B Eim%20uslovima%20za%20pru%20Eanje%20i%20kori%20A1%20C4%87enje%20usliga%20porodi%20nog%20smje%20A1taja.pdf>

S tim u vezi, predviđena mera, u okviru Strateškog cilja 1: „Jedan od važnih zahtjeva reforme je izbor kvalitetnih hraniteljskih porodica te je neophodno da se zakonom propiše mogućnost izdavanja licence hraniteljima sa određenim rokom važenja i mogućnošću produženja“, možemo zaključiti da nije sprovedena. Osim Ugovora o pružanju usluge hraniteljstva, hranitelji i potencijalni hranitelji ne dobijaju potvrdu/ licencu za obavljanje hraniteljske uloge. Treba imati na umu da je neophodno **periodično preispitivanje podobnosti hranitelja** usled eventualnih promena u porodičnoj strukturi, porodičnoj dinamici, zdravstvenom stanju hranitelja i sl.

U najvećem broju slučajeva, u sistemu socijalne zaštite u Crnoj Gori, hranitelji jednom prolaze kroz proces procene opšte podobnosti. U pojedinačnim situacijama, preispitivanje, tj. revizija opšte podobnosti hranitelja, obavlja se po dinamici koja je precizirana internim dogovorom u okviru ustanove.

*“Knjiga uvek padne na jedno slovo.
Kompletnu podršku hraniteljskim
porodicama, rade stručni radnici koji
neposredno rade na tim poslovima,
nemoguće je očekivati da kolege budu
stručnjaci za sve i svašta”.*
*Predstavnik centra za socijalni rad,
učesnik fokus grupe*

U okviru Stateškog cilja 1 definisana je mera „Rješenja za obuku hranitelja treba tražiti u postojećim resursima, ove usluge mogu pružati i drugi pružaoci usluga ako za to imaju licencu.“ Ispitivanjem stavova zaposlenih u centrima za socijalni rad u Crnoj Gori, kroz fokus grupu, utvrđeno je da najveći broj poslova koji se tiču hraniteljstva, zaposleni u centrima za socijalni rad **nisu u mogućnosti da realizuju u skladu sa Pravilnikom,** uključujući i obuku kandidata za hraniteljstvo.

*“Voditelji slučaja u svakom trenutku
imaju oko 80 slučajeva...”*
*Predstavnik centra za socijalni rad,
učesnik fokus grupe*

Ovde se navode dva obrazloženja: prvo, stručni radnici centra za socijalni rad obavljaju širok spektar poslova iz oblasti zaštite dece i mladih (u manjim Centrima i drugih korisničkih grupa) te usled nedovoljnog broja zaposlenih, nisu u mogućnosti da sve poslove iz mandata Centra obavljaju dosledno zakonskim i podzakonskim aktima.

Drugo obrazloženje koje se navodi su smanjeni profesionalni kapaciteti stručnih radnika koji ne raspolazu dovoljnim spektrom specifičnih znanja u oblasti hraniteljstva.

Profesionalci centara za socijalni rad su u velikoj meri saglasni da je neophodno razdvojiti specifične poslove u centrima za socijalni rad i omogućiti profesionalcima da se usko specijalizuju samo za oblast hraniteljstva. **Formiranje posebne službe za hraniteljstvo pri centrima za socijalni rad** je prepoznato kao jedna od mogućnosti da se razreši ovaj izazov kojim bi se obezbedili preduslovi da se unapredi kvalitet direktnog rada sa hraniteljskim porodicama, ali i uspešnije organizuju drugi poslovi u oblasti hraniteljstva, uključujući i obuke.

“Osnovni problem je nedovoljan broj zaposlenih. I broj ljudi koji bi se bavili samo ovim poslom. Dodaju im se i novi poslovi, sto im samo otežava... novi zakoni, njihove primene....oni su zatrpali razlicitom vrstom poslova, administracijom.. i to glavni problem da se ljudi ne mogu baviti ovim kako treba. Oni imaju previse nadležnosti. Ima ih brojčano malo a rade previše različitih poslova. Oni ne mogu fizički da postignu...”

Predstavnica Kancelarije Ombudsmana

“Trebalo i dalje edukovati kadrove u CSR da se bave hraniteljstvom. Ni jedan CSR nema posebnu organizacionu jedinicu ili službu za bavljenje hraniteljstvom. Vođenje slučaja i socijalni karton su doprineli da su ljudi opterećeni, postali su radnici za sve i svašta, a stručnjaci ni za šta. Ni jedan posao kao voditelji slučaja ne razvijamo kao svoju specijalnost.”
Predstavnik centra za socijalni rad, učesnik fokus grupe

Slični stavovi dolaze i iz Institucija Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, tj. kancelarije Ombudsmana¹⁶ na osnovu iskustva koleginica sa kojima je realizovan intervju, a koje imaju prethodno iskustvo rada sa hraniteljskim porodicama kroz svoje prethodne poslove u Centru za socijalni rad i Centru za prava djeteta. Kancelarija ombudsmana, osim jedne pritužbe pre oko 3 godine, od strane srodničke hraniteljice, po kojoj su postupali, nije imala nikakva druga iskustva. Istraživanja o životu dece/mladih u hraniteljskim porodicama nisu rađena.

¹⁶ <http://www.ombudsman.co.me/>

Prema informacijama koje smo dobili kroz fokus grupe, aktuelno su imenovani pojedinci zaduženi za oblast hraniteljstva, u centrima za socijalni rad, ali to očigledno nije dovoljno, jer su oni i dalje preopterećeni.

Gotovo svi učesnici fokus grupa i intervjua, tokom istraživačkog dela analize, su saglasni da stručnjaci u centrima za socijalni rad, usled smanjenih kadrovskih kapaciteta, **nisu u mogućnosti da se posvete oblasti hraniteljstva onako kako je potrebno** i kako se od njih očekuje.

“Mi ne možemo da oformimo grupu, jer imamo jednu zainteresovanu porodicu.”

*Predstavnik centra za socijalni rad,
učesnik fokus grupe*

“Sve to nas dovodi u poziciju da se ne osećamo lepo, imamo snagu, volju, ali sagorevamo, nismo zadovoljni. Imamo stalno pritisak i nezadovoljstvo da nešto nismo uradili, znamo šta bi trebalo ali ne dolazimo do toga.”

*Predstavnica centra za socijalni rad,
učesnik fokus grupe*

Kako je broj kandidata zainteresovanih za bavljenje hraniteljstvom na novou opština u Crnoj Gori kontinuirano mali, zaposleni navode kao **izazov i formiranje grupe kandidata** budući da je predviđeno da se obuka realizuje grupno.

Kroz istraživački proces, nismo došli do saznanja, da je postojala bilo kakva inicijativa saradnje više centara za socijalni rad koji bi se regionalno povezali i realizovali obuku za kandidate za hraniteljstvo na regionalnom ili nacionalnom nivou.

Profesionalci navode da su prinuđeni da program obuke modifikuju i da rade individualno sa kandidatima što itekako može uticati na kvalitet obuke. Obuka kandidata za bavljenje hraniteljstvom iziskuje edukaciju kroz grupni rad jer grupna dinamika u velikoj meri doprinosi edukativnom procesu, razmeni iskustva, sagledavanju sopstvenih mogućnosti i kapaciteta za bavljenje hraniteljstvom, te kompletiranju procene od strane stručnjaka.

Sa profesionalcima smo kroz istraživački proces, u toku fokus grupa, proverili i dobili odgovor da nije bilo inicijativa za okupljanje veće grupe kandidata za hraniteljstvo na nivou države, kako bi se lakše formirala grupa za obuku.

Pravilnik u članu 29 precizira: „Lice koje pruža usluge porodičnog smještaja-hraniteljstva i porodičnog smještaja dužno je da tokom pružanja usluge pohađa obuku najmanje pet sati godišnje“. Obuke koje imaju za cilj razvijanje veština hranitelja i unapređenje njihovih kompetencija se ne realizuju u centrima za socijalni rad.

“Zakonodavac je predvideo da nakon prihvata deteta na hraniteljstvo, planirano je da se tokom godine obezbedi još 5 sati obuke...I tu je potrebno definisati ko to radi, kako radi, koje teme, to zakon nije predvideo...”
*Predstavnik centra za socijalni rad,
učesnik fokus grupe*

Iz ovoga sledi da zaposleni u centrima za socijalni rad nisu upoznati čija je uloga edukacija hranitelja i, samim tim, ne organizuju obuke koje su definisane Pravilnikom (5 sati edukacije godišnje). Takođe, centri za socijalni rad nisu pokazali proaktivnost u smislu da pokušaju samostalno da organizuju obavezne edukacije za hranitelje. Neki od učesnika u fokus grupama smatraju da je 5 sati edukacije godišnje nedovoljno.

Hranitelji su se izjasnili da bi edukacija bila od neprocenjivog značaja u vođenju brige o deci i mladima jer bi tako unapređivali svoje kompetencije, ali i imali priliku da razmene iskustva sa drugim hraniteljima. Hraniteljima u Pogdorici je omogućeno da pohađaju edukacije koje realizuje jedna nevladina organizacija (Centar za prava djeteta) koja nije licencirana (treba imati na umu da proces licenciranja u Crnoj Gori i dalje nije zvanično započeo). Ipak, navedenim edukacijama nisu obuhvaćeni svi hranitelji iz Podgorice niti postoji bilo kakav protokol o saradnji između Centra za prava djeteta i podgoričkog Centra za socijalni rad. Hranitelji iz ostalih delova Crne Gore nisu obuhvaćeni nikakvim edukacijama, iako bi ovaj posao mogao da se poveri i nevladinom sektoru.

U okviru **Strateškog cilja 1** definisana je mera i aktivnost: *U cilju motivisanja hraniteljskih porodica Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti koji će se usvojiti u u toku 2012.godine, utvrdiće se način stimulisanja hranitelja za pružanje usluga hraniteljstva.* Ova mera imala bi višestruko pozitivno dejstvo, pored razvoja hraniteljstva, uticala bi na smanjenje nezaposlenosti.

„Kad bi našli hranitelji imali radni staž, zdravstveno i penziona, bilo bi više hranitelja i manje žena na birou. Moja ćerka bi sutra uzela barem jedno dete, da joj ide radni staž. To je veliki hendikep što se nas tiče.“
*Hraniteljica,
učesnica fokus grupe*

Međutim, prilikom razgovora sa profesionalcima saznajemo da su građani, uzimajući u obzir broj zainteresovanih kandidata koji se prijavlju za bavljenje nesrodničkim hraniteljstvom, vrlo slabo motivisani za bavljenje hraniteljstvom. Uzrok tome kolege iz sistema pronalaze u tome da „*status hranitelja nije profesionalizovan (da hranitelji nemaju status zaposlenih, niti socijalno i zdravstveno osiguranje), te je to jedan od razloga za slabu motivaciju. Posebno je slaba motivacija za bavljenje urgentnim i hraniteljstvom uz intenzivnu podršku.*“

Pravilnik nije razdvojio nesrodničko (standardno) od srodničkog hraniteljstva, već se oba ova oblika definišu pojmom standardno hraniteljstvo. Pri tom su stručni radnici jasnog stava da za ova dva oblika hraniteljstva treba da postoje različiti postupci u pogledu procene opšte podobnosti za bavljenje hraniteljstvom i sprovođenja obuke za hranitelje.

Pravilnik i Zakon o upravnom postupku nisu usaglašeni. Naime, prema Zakonu o upravnom postupku stručni radnici u centrima za socijalni rad su u obavezi da u roku od 30 dana odgovore na zahtev, a po Pravilniku o hraniteljstvu je definisano da je 6 meseci rok za pripremu i procenu hraniteljske porodice, te odgovor po zahtevu.

U okviru **Strateškog cilja: 1.2. Procjena potrebe za promjenom oblika zaštite djece i mladih bez roditeljskog staranja** planirane mere su: ponovni pregled i procjena svakog korisnika u institucionalnom smještaju za primjenu hraniteljstva, Intervju sa djecom u domu, Izrada plana tretmana i pripreme djece za hraniteljstvo, smještaj djece i mladih u hraniteljske porodice.

Prema podacima profesionalaca u centrima za socijalni rad, navedene mere su deo stručnog postupka voditelja slučaja koji se dosledno realizuju. Objektivni kvalitativni aspekti doslednog sprovođenja stručnog postupka (sveobuhvatne i detaljne procene, participacije svih relevantnih subjekata u proceni i planiranju, pravovremenog ponovnog pregleda i dr.) tokom analize nisu utvđeni. Treba imati na umu da je taj aspekt moguće utvrditi jedino uvodom u slučajni uzorak dosijea dece bez adekvatnog roditeljskog staranja.

Podsećanja radi, pored korisnika, ta mogućnost je raspoloživa jedino Inspekcijском nadzoru, sudstvu i Instituciji Zaštitnika ljudskih prava i sloboda.

Voditelji slučaja u centrima za socijalni rad, u okviru svog mandata, realizuju poslove procene potreba deteta/mlade osobe, odabir oblika zaštite, izradu individualnog plana, ali i realizuju smeštaj deteta/mlade osobe u hraniteljsku porodicu i realizuju kasnije praćenje hraniteljstva.

“Konflikt uloga, izdovjili ste dete od roditelja, treba ponovo uspostaviti odnos sa tim roditelja. I još starateljstvo nad detetom...”
Predstavnik centra za socijalni rad, učesnik fokus grupe

Otvara se važno pitanje **konflikta uloga i sukoba interesa** pod ovim okolnostima, gde jedan profesionalac centra vrši procenu, upućuje na smeštaj u hraniteljsku porodicu, prati realizaciju oblika zaštite i neretko obavlja i starateljsku ulogu.

Strateški cilj broj 2: *Popularisanje hraniteljstva i senzibilisanje građana za bavljenje hraniteljstvom*

<p>Specifični cilj: 2.1. Informisanost građana o značaju odrastanja djece u porodičnim uslovima, razvijanje empatije i podsticanje interesovanja za preuzimanje hraniteljske uloge</p>	
<p>Mjere i aktivnosti planirane:</p>	<p>Aktuelno stanje:</p>
<p>1) Izrada programa kampanje za hraniteljstvo;</p> <p>2) Izrada i potpisivanje protokola o saradnji sa medijima;</p> <p>3) Organizovanje priprema i obuka promotera hraniteljstva;</p> <p>4) Snimanje dokumentarnog filma i spota u svrhu promovisanja hraniteljstva;</p> <p>5) Izrada promotivnog materijala;</p> <p>6) Sprovođenje nacionalne kampanje za hraniteljstvo.</p>	<p>1) Nacionalni program kampanje je izrađen, u periodu od septembra, 2013 – 31. marta, 2014. “Svako dijete treba porodicu” uz podršku UNICEF-a i Delegacije Evropske unije.</p> <p>2) nije realizovana niti izrada niti potpisivanje protokola sa medijima.</p> <p>3) delimično realizovano. U tekstu ispod stoji detaljnije objašnjenje.</p> <p>4) realizovano u okviru kampanje</p> <p>5) izrađeno u okviru kampanje</p> <p>6) Kampanja Vlade Crne Gore “Svako dijete treba porodicu” uz podršku UNICEF-a i Delegacije Evropske unije, koja je u septembru 2013.g. pokrenuta u cilju promocije osnovnog ljudskog prava svakog djeteta na život u porodici, nastavljena je sporadično i nakon 31. marta 2014.godine, kada je zvanično završena.</p>
<p>Specifični cilj: 2.2. Rekrutovanje dovoljnog broja hraniteljskih porodica za smještaj djece bez roditeljskog staranja</p>	
<p>Mjere i aktivnosti planirane:</p>	<p>Aktuelno stanje:</p>

<ol style="list-style-type: none"> 1) Prijavljivanje kandidata za hranitelje; 2) Organizovanje sastanaka za informisanje kandidata za hraniteljstvo; 3) Štampanje i distribucija informatora kandidatima za hraniteljstvo; 4) Formiranje grupa kandidata za hranitelje za obuku za hraniteljstvo; 5) Obuka i procjena kandidata za hraniteljstvo; 6) Izbor hraniteljskih porodica za dijete; 7) Priprema djece i hraniteljskih porodica za smještaj. 	<p>Ove mere su delimično sprovedene.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Prijavljivanje kandidata za hranitelje je realizovano. 2) Organizovanje sastanaka za informisanje kandidata za hraniteljstvo takođe realizovano. 3) Štampanje i distribucija informatora kandidatima za hraniteljstvo jje realizovano. 4) Formiranje grupa kandidata za hranitelje za obuku za hraniteljstvo – ova aktivnost je nerealizovana jer nisu kolege profesionalci uspevali da okupe grupe za obuku. 5) Obuka i procjena kandidata za hraniteljstvo delimično realizovana. 6) Izbor hraniteljskih porodica za dijete realizovano. 7) Priprema djece i hraniteljskih porodica za smještaj, delimično realizovano...
---	---

Prema izveštaju Ministarstva rada i socijalnog staranja, realizovana je kampanja Vlade Crne Gore **“Svako dijete treba porodicu”** uz podršku UNICEF-a i Delegacije Evropske unije, koja je u septembru 2013. godine pokrenuta u cilju promocije osnovnog ljudskog prava svakog deteta na život u porodici. Kampanja je zvanično završena 31. marta 2014.godine. Kampanja je imala za cilj da se poveća broj hranitelja u Crnoj Gori i tako smanji broj dece u institucijama i da se podigne svest o osnovnoj ljudskoj potrebi i pravu svakog deteta da raste u toplom porodičnom okruženju.

U izveštaju Ministarstva rada i socijalnog staranja, takođe, stoji da su, tokom kampanje, svi centri za socijalni rad u Crnoj Gori organizovali događaje pod nazivom „Dan otvorenih vrata“ gde su zainteresovani građani i potencijalni hranitelji dobili detaljne informacije o hraniteljstvu. Održano je ukupno 48 takvih događaja u svim centrima za socijalni rad u kojima je učestvovalo ukupno 46 hranitelja i bivših štićenika koji su sa građanima podelili lična iskustva sa hraniteljstva. Neki od dana otvorenih vrata imali su specijalne goste ili promotere, kao što je npr. poznati britanski glumac g. Nikolas Lindhrst, čuven po ulozi Rodnija Trotera u seriji BBC televizije “Mućke”, zatim međunarodno priznati profesor forenzičke i dečje psihologije prof. dr Kevin Braun, poznati crnogorski pevač g. Sergej Ćetković, pevačica Nina Žižić kao i UNICEF-ov ambasador dobre volje g. Antonije Pušić, poznatiji kao Rambo Amadeus. Većina učesnika istraživačkog procesa smatra da **„Dane otvorenih vrata“** treba nastaviti.

Ovakva kampanja je odlično prihvaćena kako od strane stručne javnosti i profesionalaca, tako i od strane građana, jer se pojavio određeni broj zainteresovanih nesrodničkih hraniteljskih

porodica, koje je upravo kampanja i promocija hraniteljstva podstakla da se odluče na ovaj korak i postanu hranitelji. Podatak koji smo dobili iz izveštaja Ministarstva je da je krajem 2014.g. ukupan **broj nesrodničkih hraniteljskih porodica** je bio 32 , a što je ujedno broj za 220% (ili 3.2 puta) veći u odnosu na period prije kampanje (septembar, 2013.).

Kampanju su svojim prisustvom podržali i visoki zvaničnici UNICEF-a, tadašnja zamenica Izvršnog direktora UNICEF-a, gđa Gita Rao Gupta i tadašnja regionalna direktorka UNICEF-a za Centralnu i Jugoistočnu Evropu i Zajednicu nezavisnih država, gđa Marie-Pierre Poirier. Tokom kampanje 20-oro dece je učestvovalo u snimanju tzv. jednogminutnih filmova o pravu djeteta na porodično okruženje, a najbolji od tih kratkih filmova prikazani su na različitim događajima u okviru kampanje. Predstavnicima Ministarstva rada i socijalnog staranja i UNICEF-a sastali su se krajem 2013. godine sa predstavnicima verskih zajednica u Crnoj Gori kako bi se osigurala njihova podrška hraniteljstvu.

Početak decembra 2013., svi čitaoci Vijesti, Dana, Pobjede i Dnevnik novina dobili su uz izdanje novina inovativni letak o hraniteljstvu u obliku samoljepljive adresirane koverta sa ciljem olakšavanja građanima da iskažu interesovanje za hraniteljstvo. Kontinuirane aktivnosti u okviru kampanje su urodile plodom i zaista u tom periodu, prema istraživanju o znanju, stavovima i ponašanju građana Crne Gore prema deci bez roditeljskog staranja, koje je sprovedeno u februaru 2014. godine, povećala se svest građana o osnovnom ljudskom pravu i potrebi svakog deteta da raste u toplom porodičnom okruženju. Prema istraživanju, četiri od pet građana u Crnoj Gori smatra da je za dete bez roditeljskog staranja bolje da bude smešteno u hraniteljsku porodicu umesto u instituciju.

Rezultate kampanje su široj javnosti predstavili tadašnji predsjednik Vlade Crne Gore Milo Đukanović, tadašnji šef predstavništva UNICEF-a u Crnoj Gori Bendžamin Perks i tadašnji šef operativnog sektora Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori Andre Lis na svečanom događaju u Vili Gorica 31. marta 2014. godine.

„Činjenica je da je kada je krenula poslednja kampanja, pojam hraniteljstva je pistao bliskiji, kampanja je bila zvučna.“
Predstavnica Kancelarije Ombudsmana

Prema izveštaju resornog Ministarstva, **najznačajniji rezultat** ove kampanje je **porast broja dece** koja su smeštena u hraniteljske porodice, a naročito broja dece koja su smeštena u nesrodničke hraniteljske porodice. Primera radi, 2013. godine, bilo je evidentirano ukupno **26 nesrodničkih hraniteljskih porodica da bi taj broj naredne godine, 2014. iznosio 42.**

Učesnici fokus grupa i intervjua, pre svega, profesionalci iz centara za socijalni rad, su izneli da je kampanja dok je trajala na nacionalnom nivou dala značajne efekte. U tom periodu se povećao broj zahteva nesrodničkih kandidata za bavljenje hraniteljstvom, ali je nakon završetka kampanje taj broj, kao i interesovanje građana smanjeno. Pomenutu nacionalnu kampanju profesionalci iz centara za socijalni rad karakterišu kao pozitivnu.

„Ljudi u centrima za socijalni rad su preopterećeni, i to je osnovni problem. Da se tom problematikom bave određeni ljudi, oni bi radili na većoj promociji, informisanju građana.”

Predstavnik Ministarstva rada socijalnog staranja

Kao glavni nedostatak navode ograničeni period trajanja kampanje, jer nakon prestanka nacionalne kampanje, centri za socijalni rad su sporadično nastavljali promotivne aktivnosti, u skladu sa svojim resursima, ali nije prepoznat planski pristup u daljoj promociji hraniteljstva na lokalnom niti nacionalnom nivou. I profesionalci, i hranitelji, komentarišu tokom fokus grupa da činjenica da promocija nema kontinuitet, direktno utiče na mali broj zainteresovanih kandidata za hraniteljstvo.

„Kampanje se, međutim, ne sprovode dovoljno. Pretpostavka održivosti je da centri za socijalni rad samostalno nastave kampanje i promocije, ali centri za socijalni rad nemaju kapacitet.”

Predstavnica centra za socijalni rad, učesnik fokus grupe

Takođe, i profesionalci i hranitelji, smatraju da bi **kontinuirana promotivna kampanja**, kao i medijska kampanja, značajno doprineli da se poveća broj zainteresovanih nesrodničkih hranitelja. Hranitelji smatraju da je važna promocija i zbog profesionalaca iz drugih sistema, kako bi bili informisani o hraniteljstvu kao obliku zaštite dece bez adekvatnog roditeljskog staranja.

Prema izveštaju Ministarstva rada i socijalnog staranja, u cilju promocije, nakon 2014. godine realizovane su sledeće aktivnosti:

- postavljanje štanda sa promotivnim materijalom o hraniteljstvu koji je obezbijedio UNICEF. Humanitarni bazar je održan u aprilu 2014.godine u Tivtu;
- Centar za socijalni rad za opštine Kotor, Tivat i Budva u saradnji sa UNICEF-om i Ministarstvom rada i socijalnog staranja Crne Gore, nastavio je promociju hraniteljstva u Crnoj Gori učestvujući u „Bokeljskoj noći“ sa barkom koja je nosila naziv: „Svako dijete treba porodicu“. Manifestacija je održana u avgustu 2014. godine, a barka je svojim učešćem u plovnoj povorci u kojoj je učestvovalo šezdeset baraki, bila vrlo zapažena i pohvaljena od strane kako građana Kotora, tako i turista koji su bili prisutni na ovoj manifestaciji;
- plivački vaterpolo klub „Jadran“ iz Herceg Novog pridružio se kampanji Vlade Crne Gore, UNICEF-a i EU „Svako dijete treba porodicu“. Kampanja je promovisana tokom međunarodnog vaterpolo takmičenja organizovanog krajem septembra u Herceg Novom. Baneri koji su bili postavljeni oko bazena na kome se održavalo takmičenje kao i ostali promotivni materijal obazbijedeđeni su od UNICEF-a.
- 28-29.09.2015.godine, poznati britanski glumac Nikolas Lindherst (Nicholas Lyndhurst) boravio je po drugi put u Crnoj Gori na poziv UNICEF-a radi promocije hraniteljstva. Tom prilikom, organizovani su dani otvorenih vrata u Podgorici (28.09.2015), Bijelom Polju i u Beranama (29.09.2015), i organizovan je svečani događaj u Crnogorskom Narodnom Pozoristu (28.09.2015).
- 10.11.2015. održan je dan otvorenih vrata u organizaciji centra za socijalni rad Herceg Novi, a kasnije toga dana u organizaciji centra za socijalni rad Kotor. Rambo Amadeus, UNICEF-ov ambasador dobre volje je učestvovao na događajima.
- 18.12.2015. održan je svečani događaj za promociju hraniteljstva u organizaciji centra za socijalni rad Cetinje. Rambo Amadeus, UNICEF-ov ambasador dobre volje je učestvovao na događaju.

Tokom kampanje, a i kasnije (2015.) štampani su flajeri o hraniteljstvu, sa ažuriranim kontaktima centara za socijalnu rad. Flajeri su podijeljeni centrima za socijalni rad da koriste u promotivnim aktivnostima. Tiraz je bio 2000 primjeraka.

Prema izjavi jedine intervjuisane predstavnice javnog medijskog servisa, u Crnoj Gori je uvek bilo hranitelja, ali se u narodu nisu zvali tako, nego srodnici. Novinarka takođe daje svoj osvrt na kampanju koju procenjuje kao pozitivnu i kao nešto što je sigurno donelo pomake, ali isto tako, uočene nedostatke navodi: *“Kroz kampanju nije bilo jasno ko su hranitelji. Fokus je bio na tome “da svako dete treba porodicu”. Kada se nešto puno forsira, ja očekujem da neko iz tog bude hranitelj. Jer ako ja to nisam osetila ne mogu da razumem. Preporuke su da se intenzivno radi na promociji hraniteljstva. Da ne bude jednom godišnje, da se ne vezuje za neke datume, da priča ide u kontinuitetu... Ja je skoro nisam čula.”* **Značajno bi bilo da Javni medijski servis prepozna ovu temu i uvrsti je na neki način u svoju redovnu programsku šemu.**

Navedene aktivnosti doprinele su ostvarenju **Specifičnog cilja 2.2. Rekrutovanje dovoljnog broja hraniteljskih porodica za smještaj dece bez roditeljskog staranja** tek delimično. Kampanja jeste dovela do povećanog broja zahteva za nesrodničko hraniteljstvo, ali ni približno potrebama i nesrazmerno broju dece bez adekvatnog roditeljskog staranja.

„Deca ostaju u porodicama visokog rizika, u Dom ne smeju da ih smeste, a slobodnih hraniteljskih porodica nema. Ostavljaju decu u rizičnim biološkim porodicama.“
Učesnica fokus grupe

Zabrinjava izjava jedne učesnice fokus grupe sa predstavnicima kancelarije UNICEF-a i Zavoda za socijalnu i dječju zaštitu, koja kaže da se **deca ne izmeštaju i da ostaju u porodicama visokog rizika, jer nema alternative.** Ovaj podatak je bilo nemoguće pouzdano potvrditi tokom izrade analize Staregije i zahteva detaljno i ciljano istraživanje koje će biti sprovedeno u centrima za socijalni rad i uključivanje inspekcijskog nadzora. Međutim, i ako privremeno zanemarimo navedenu mogućnost, činjenice kazuju da se u ustanovi za smeštaj dece i mladih i dalje nalaze deca/ mladi za koje nije obezbeđena adekvatna hraniteljska porodica. Prema iskazima zaposlenih

u centrima za socijalni rad, „najteže“ je pronaći hraniteljsku porodicu za decu sa smetnjama u razvoju, za decu sa izazovima u ponašanju i za stariju decu.

Za mere i aktivnosti u okviru **Specifičnog cilja 2.2.** su u najvećem delu realizovane, ali ostaje upitan obuhvat kandidata. Prijavljivanje kandidata za hranitelje, organizovanje sastanaka za informisanje kandidata za hraniteljstvo, štampanje i distribucija informatora kandidatima za hraniteljstvo, formiranje grupa kandidata za hranitelje za obuku za hraniteljstvo, obuka i procena kandidata za hraniteljstvo, izbor hraniteljskih porodica za dete, priprema dece i hraniteljskih porodica za smeštaj su aktivnosti koje su realizovane u vrlo ograničenom broju situacija koje ne predstavljaju ni približno celovit odgovor na potrebe u praksi.

Strateški pravac broj 2: Izgradnja sistema kvaliteta zaštite djece bez roditeljskog staranja

Strateški cilj broj 3: Unaprjeđivanje zaštite djece na hraniteljstvu

Specifični cilj: 3.1. Poboljšanje uslova života i podrške razvoja djece i mladih na hraniteljstvu u skladu sa njihovim potencijalima	
Mjere i aktivnosti planirane:	Aktuelno stanje:
1. Definisane minimalnih strukturalnih i funkcionalnih standarda za hraniteljstvo;	1. Minimalni minimalnih strukturalnih i funkcionalnih standarda za hraniteljstvo su definisani Pravilnikom;
2. Izrada programa i obuka profesionalaca za primjenu standarda za hraniteljstvo;	2. Obuka profesionalaca za primenu standarda za hraniteljstvo je realizovana, ali su neki od obučeni radnika prestali da se bave hraniteljstvom, ili napustili centre za socijalni rad.
3. Obuka profesionalaca za procjenu potreba djece, njihovog najboljeg interesa i planiranje njihove zaštite.	3. Obuka profesionalaca za procjenu potreba djece, njihovog najboljeg interesa i planiranje njihove zaštite je realizovana kroz obuke koje su realizovali eksterno angažovani saradnici iz Republike Srbije.
Specifični cilj: 3.2. Jačanje kompetencija hraniteljskih porodica kroz pripremu i obuku za obavljanje hraniteljske uloge	
Mjere i aktivnosti planirane:	Aktuelno stanje:
1. Izrada programa pripreme i obuke hranitelja;	1. Preuzet je model iz Srbije koji nije akreditovan u sistemu socijalne zaštite u Crnoj Gori.
2. Obuka trenera za realizaciju programa;	2. Obuka trenera za realizaciju programa je realizovana 2012. godine prema programu obuke koje su realizovali eksterno angažovani saradnici iz republike Srbije;
3. Unaprjeđivanje postupka procjene, opšte podobnosti, izbor modela procjene, utvrđivanje procedure i standarda procjene i priprema za pilotiranje;	3. Možemo reći da je delimično unapređen postupak procjene, opšte podobnosti, izbor modela procjene, utvrđivanje procedure i standarda procjene i priprema za pilotiranje;
4. Izrada programa i obuka profesionalaca za procjenu hraniteljskih porodica;	4. Obuka je realizovana
5. Obuka i procjena kandidata za hranitelje.	5. Obuka je sprovedena delimično, a procenu stručni radnici rade uvek kroz stručni postupak.

Na osnovu člana 60 stav 2 i člana 68 stav 7 Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti („Službeni list CG“, broj 27/13), Ministarstvo rada i socijalnog staranja donelo je Pravilnik o bližim uslovima za pružanje i korišćenje usluga porodičnog smještaja - hraniteljstva i porodičnog smještaja. Ovim pravilnikom propisuju se bliži uslovi za pružanje i korišćenje usluga porodičnog smještaja - hraniteljstva i porodičnog smještaja, normativi i minimalni standardi usluga, procena podobnosti lica za pružanje usluga, program i način sprovođenja obuke, pružanje stručne podrške, kao i naknadu troškova porodičnog smještaja - hraniteljstva i porodičnog smještaja i naknadu za rad pružaoca usluge.

Pravilnikom je definisana procedura i standardi za procjenu podobnosti hraniteljskih porodica, što je, uz sprovođenje obuke profesionalaca za realizaciju programa i procenu opšte podobnosti hraniteljskih porodica, omogućilo standardizaciju celokupnog postupka i kvalitetniju zaštitu dece bez roditeljskog staranja.

Mere i aktivnosti „Izrada programa i obuka profesionalaca za primjenu standarda za hraniteljstvo i obuka profesionalaca za procjenu potreba djece, njihovog najboljeg interesa i planiranje njihove zaštite“ u okviru **Specifičnog cilja: 3.1. Poboljšanje uslova života i podrške razvoja djece i mladih na hraniteljstvu u skladu sa njihovim potencijalima** realizovane su u periodu *jul-novembar 2012. godine* i to u pet modula (izvor: Ministarstvo rada i socijalnog staranja):

MODUL:	TEMA/OBLAST:	BROJ UČESNIKA:
I modul	Promoteri hraniteljstva	69 učesnika
II modul	Savremeni pristupi	69 učesnika
III modul	Primjena standarda	42 učesnika
IV modul	Procjena hraniteljskih porodica	39 učesnika
V modul	Procjena potreba djeteta	38 učesnika

U februaru 2013. realizovana je napredna Obuka trenera hranitelja u skladu sa programom „Sigurnim korakom do hraniteljstva“, koji je akreditovan od strane Republičkog zavoda za socijalnu zaštitu Srbije za 23 zaposlenih iz svih 10 centara za socijalni rad. Izrađen je i program obuke za buduće hraniteljske porodice uz podršku ekspertkinje iz Srbije koja je, sa svojim timom, bila angaživana i na realizaciji napred navedenih obuka za profesionalce.

Pored toga, izrađen i publikovan **Vodič za hranitelje** i izrađene **Smjernice za zaposlene u centrima za socijalni rad** za primjenu propisa iz Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti i Pravilnika o hraniteljstvu.

Prema izveštajima Ministarstva rada i socijalnog staranja, tokom juna 2014.g. uz podršku UNICEF-a, organizovane su praktične obuke za hranitelje koje su obavezan deo procene hranitelja. Učesnici su bili hranitelji i stručni radnici (ukupno 55 učesnika).

Zavod za socijalnu i dječju zaštitu je u 2015. godini u saradnji sa UNICEF-om organizovao sljedeće obuke na temu hraniteljstva:

- *Priprema dece za hraniteljstvo* (novembar, 2015). Polaznici obuke su bili zaposleni stručni radnici iz CSR-a i Dječjeg doma Mladost u Bijeloj. Cilj obuke jeste sticanje znanja i veština u poslovima koji se odnose na proces pripreme deteta za boravak u hraniteljskoj porodici. Obuci je prisustvovalo ukupno 33 učesnika/ce.
- *Priprema dece za urgentno hraniteljstvo* (decembar, 2015). Polaznici obuke su bili zaposleni stručni radnici iz CSR-a i Dječjeg domu „Mladost” u Bijeloj. Cilj obuke jeste sticanje znanja i vještina u poslovima koji se odnose na proces pripreme deteta za urgentno hraniteljstvo. Obuci je prisustvovalo ukupno 32 učesnika/ce.

Vežu sa temom hraniteljstva ima i obuka koja se odnosi na:

- *Unapređenje procesa revizije individualnih planova zaštite dece na institucionalnom smještaju* (decembar, 2015). Cilj ove obuke jeste sticanje znanja o značaju izrade individualnih planova za djecu koja se nalaze na institucionalnom smještaju, sticanju znanja o primjeni pozitivnog pristupa u kreiranju individualnih planova uz punu participaciju deteta (cilj izrade plana može da bude priprema za izlazak deteta iz institucije i njegova priprema za hraniteljstvo). Ovoj obuci su prisustvovali zaposleni iz CSR-a, Dječjeg doma „Mladost u Bijeloj i Centra za mlade „Ljubović”. Na obuci je ukupno bilo 36 učesnika/ca.

Može se zaključiti da su mere i aktivnosti predviđene kroz **Specifični cilj 3.1. Poboljšanje uslova života i podrške razvoja djece i mladih na hraniteljstvu u skladu sa njihovim potencijalima** i **Specifični cilj 3.2. Jačanje kompetencija hraniteljskih porodica kroz pripremu i obuku za obavljanje hraniteljske uloge** u najvećem delu realizovane. Ipak, otvara se pitanje- koliko su

realizovane aktivnosti doprinele ostvarenju strateškog cilja Unaprjeđivanje zaštite dece na hraniteljstvu.

Kako je napred nevedeno, usled ograničenih kadrovskih kapaciteta, stručni radnici u centrima za socijalni rad nisu u mogućnosti da sve aktivnosti, iz oblasti hraniteljstva, sprovedu dosledno Pravilniku. U Pravilniku je definisano „Stručna podrška iz člana 31 ovog pravilnika pruža se najmanje svakih 50 dana za uslugu porodičnog smještaja-hraniteljstva“. Iz razgovora sa hraniteljskim porodicama tokom fokus grupa, saznajemo da se podrška stručnih radnika realizuje neretko znatno ređe. U pojedinim slučajevima, hranitelji su izjavili da se kućna poseta realizuje čak jednom u dve - tri godine. Terenske posete i stručna podrška su posebno retke u situacijama srodničkog hraniteljstva. Pored toga, potrebno je ispitati i koliko su ostali standardi ispoštovani u situacijama porodičnog smještaja (kvalitet brige, smještaj, ishrana, garderoba i dr.).

Obuke stručnih radnika su realizovane u periodu od 2012. do 2015. godine. Prema rečima zaposlenih u centrima za socijalni rad, nezanemarljiv broj obučeni profesionalaca ne radi više na poslovima hraniteljstva (promenili su institucije, penzionisali se, ne rade više te poslove). Uzimajući u obzir fluktuaciju zaposlenih, potrebno je kontinuirano obučavanje profesionalaca i permanentno usavršavanje o svim oblastima rada na hraniteljstvu (od promocije i informisanja, do procene, primene minimalnih standarda, planiranja, praćenja i pružanja stručne podrške i dr. poslova koji uključuju i direktni rad sa pojedinim korisničkom grupama dece- deca sa smetnjama u razvoju, deca sa izazovima u ponašanju).

Strateški cilj broj 4: Razvoj različitih oblika hraniteljstva

Specifični cilj: 4.1. Podizanje nivoa svijesti i spremnosti hranitelja za preuzimanje brige o djeci sa smetnjama u razvoju	
Mjere i aktivnosti planirane:	Aktuelno stanje:
1. Priprema i sprovođenje ciljane kampanje za razvoj hraniteljstva za djecu sa smetnjama u razvoju; 2. Izrada programa i obuka profesionalaca i hranitelja za smještaj djece sa smetnjama u razvoju uz intenzivnu ili dodatnu podršku; 3. Izrada priručnika za profesionalce i hranitelje, brošure i sličnog materijala za podršku hraniteljima tokom odvijanja hraniteljstva.	1. Nije realizovana ciljane kampanje za razvoj hraniteljstva za djecu sa smetnjama u razvoju. Možemo reći da je hraniteljstvo uz intenzivnu ili dodatnu podršku promovisano kroz opštu kampanju koja je sprovedena. 2. Nije realizovano 3. Izrađen je priručnik (Vodič) za hranitelje.

Kroz izveštaj Ministarstva za period 2012-2013.godina, vidi se tendencija i potreba da se uradi u okviru ove oblasti sve što je neophodno kako bi se podigao nivo svesti i spremnosti hranitelja za preuzimanje brige o deci kojoj je potrebna intenzivna ili dodatna podrška (deca sa smetnjama u razvoju, deca sa problemima u ponašanju, bebe).

“Nema specijalizovanog hraniteljstva. Sporna je motivacija građana. Ljudi imaju predrasude. Traže dete koje je zdravo, da je iz fine porodice, da neće biti problema...”

Kada deca imaju teškoće u razvoju, građani uglavnom neće. Neke oblike specijalizovanog imamo u srodničkim. Najviše dece sa smetnjama je u institucijama.”

Predstavnik centra za socijalni rad, učesnik fokus grupe

Planirano je da se pripremi i sprovede ciljana kampanja za razvoj ovog oblika hraniteljstva; da se izradi program i sprovede obuka profesionalaca i hranitelja za smeštaj dece uz intenzivnu ili dodatnu podršku; izradi priručnik za profesionalce i hranitelje, brošure i sličan materijal za podršku hraniteljima tokom odvijanja hraniteljstva.

Kroz fokus grupe, saznali smo da aktuelno, nema **niti jedna hraniteljska nesrodnička porodica, koja pruža uslugu porodičnog smeštaja uz intenzivni ili dodatnu podršku.** Međutim, treba imati na umu da na fokus grupama nisu prisustvovali predstavnici svih centara za socijalni rad u Crnoj Gori. Ipak, i pored toga, broj hraniteljskih porodica (nesrodničkih) koje brinu o deci sa smetnjama u razvoju se može svesti na pojedninačne slučajeve.

„Neko je čuo za decu sa smetnjama, ali treba posebna edukacija. Kod nas će teško prihvatiti takvu decu jer se ljudi boje. Niko ne bi uzeo takvu decu. Treba da bude jaka edukacija. To najbolje rade medicinski ljudi, koji su završili... i treba psihički da budu jaki.“
Hraniteljica

Treba imati na umu da je aktuelno, od ukupnog broja dece na in institucionalnim smeštaju, oko 60% sa smetnjama u razvoju. Hranitelji smatraju da, za ovaj oblik zaštite dece sa smetnjama u razvoju, nisu obezbeđeni svi preduslovi, uključujući i promociju, edukacije i podršku tokom hraniteljstva. Takođe, nisu dovoljni na lokalnom nivou postojeći servisi podrške roditeljima i

starateljima dece sa smetanja u razvoju. Država i lokalne samouprave moraju razvijati servise podrške.

Iako je strategijom planirana izrada programa i obuka profesionalaca i hranitelja za smeštaj djece sa smetnjama u razvoju uz intenzivnu ili dodatnu podršku; kao i izrada priručnika za profesionalce i hranitelje, brošure i sličan materijal za podršku hraniteljima tokom odvijanja hraniteljstva, ove aktivnosti nisu realizovane.

Sve aktivnosti koje su predviđene u **Strateškom cilj broj 4: Razvoj različitih oblika hraniteljstva** nisu sprovedene, pa danas ni u sistemu socijalne zaštite u Crnoj Gori, ne postoje precizni podaci o urgentnim ni o specijalizovanim hraniteljskim porodicama, bar ti podaci tokom istraživanja nisu bili dostupni. Prema podacima koje smo dobili tokom istraživačkog procesa, ovaj deo Strateškog plana je ostao potpuno nerealizovan, te je neophodno u narednom strateškom ciklusu nastaviti sa ovim aktivnostima.

Takođe, paralelno sa razvojem hraniteljstva uz intenzivnu podršku značajno je nastaviti sa razvojem usluga na lokalnom nivou namenjenih deci sa smetnjama u razvoju i njihovim porodicama, kako bi hranitelji (ali i biološki roditelji i staratelji dece i mladih sa smetnjama u razvoju i sa invaliditetom), i na taj način dobili dodatnu podršku i bili motivisani za preuzimanje brige o deci sa smetnjama.

Strateški pravac broj 3: Definisanje efikasnog sistema finansiranja hraniteljstva

Strateški cilj broj 5: Uspostavljanje stabilnog i efikasnog sistema finansiranja

Specifični cilj: 5.1. Unaprjeđivanje zakonske regulative i uspostavljanje stabilnih izvora sredstava za potrebe razvoja hraniteljstva u Crnoj Gori	
Mjere i aktivnosti planirane:	Aktuelno stanje:

<ol style="list-style-type: none"> 1. Analiza potrebnih sredstava za razvoj hraniteljstva u Crnoj Gori i mogućih izvora finansiranja; 2. Donošenje podzakonskog akta kojim se uređuje finansiranje hraniteljstva; 3. Uspostavljanje saradnje sa međunarodnim organizacijama, nevladinim sektorom i drugim organizacijama koje mogu finansijski podržati sprovođenje Strategije; 4. Monitoring i evaluacija (redovno praćenje rezultata i izvještavanje; upitnici za snimanje zadovoljstva hranitelja i djece; upitnici za analizu podataka o strukturi hraniteljskih porodica; upitnici o snimanju pozitivnih promjena i napredovanja djece na hraniteljstvu); 5. Finalna evaluacija Strategije. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Analiza potrebnih sredstava za razvoj hraniteljstva u Crnoj Gori i mogućih izvora finansiranja je urađena; 2. Nije donešen poseban podzakonski akt već je finansiranje hraniteljstva uređeno u okviru Pravilnika o bližim uslovima za pružanje i korišćenje usluga porodičnog smještaja – hraniteljstva i porodičnog smještaja 3. Uspostavljena je saradnja sa UNICEFom i Delegacijom EU, sa Centrom za prava djeteta iz Podgorice i NVO Porodični centar iz Kotora. 4. Redovni MiE izveštaji ne postoje, iz čega možemo da zaključimo da nije rađeno. Postoje samo godišnji izveštaji o realizaciji strategije koje je radilo Ministarstvo. Nikakve analize podataka o strukturi hraniteljskih porodica, niti snimanje zadovoljstva, ili pozitivnih promena i napredovanja dece ne postoje osim Analize reforme iz perspektive korisnika ali je uzorak mali i nisu obuhvacena deca koja su vracena sa hraniteljstva. 5. Finalna evaluacija nije rađena. Analiza primene Strategije je u izradi.
---	---

U okviru **Strateškog cilja broj 5: Uspostavljanje stabilnog i efikasnog sistema finansiranja**, od učesnika tokom procesa analize strategije dobili smo informaciju da se sredstva za finansiranje usluga obezbjedjuju, u skladu sa Zakonom o socijalnoj i dečijoj zaštiti, iz budzeta države. Naknada troškova i naknada za rad pružaocu usluge propisana je podzakonskim aktom - Pravilnikom o bližim uslovima za pružanje i korišćenje usluge porodičnog smeštaja - hraniteljstva. Takođe je predviđeno i da korisnik, odnosno njegov srodnik koji je dužan da ga izdržava, učestvuje u plaćanju troškova u visini koja zavisi od njegovih prihoda (Pravilnik o učešću korisnika srodnika u plaćanju).

Iz izveštaja Ministarstva imamo informacije da je Pravilnikom utvrđen iznos mesečne nadoknade troškova smještaja kao i troškova za rad pružaoca usluge. Mesečna naknada troškova smještaja korisnika na porodičnom smještaju - hraniteljstvu i porodičnom smještaju, utvrđuje se u visini troškova smještaja u javnu ustanovu socijalne i dječje zaštite, koju određuje nadležni organ državne uprave.

Naknada troškova smještaja korisnika na povremenom i urgentnom porodičnom smještaju - hraniteljstvu i povremenom i urgentnom porodičnom smještaju obezbjeđuje se u visini iznosa troškova smještaja u javnu ustanovu socijalne i dječje zaštite, preračunata po dnevnim troškovima za smještaj u odnosu na vrijeme boravka korisnika kod pružaoca usluge.

Naknada za rad pružaoca usluge standardnog, urgentnog i povremenog porodičnog smještaja-hraniteljstva i porodičnog smještaja, utvrđuje se u procentu od visine troškova smještaja korisnika u javnu ustanovu socijalne i dječje zaštite, i to: 30% za jednog korisnika; 15% za svakog sljedećeg korisnika, kada je na smještaju više od jednog korisnika.

„Status hranitelja nije profesionalizovan (da hranitelji nemaju status zaposlenih, niti socijalno i zdravstveno osiguranje), te je to jedan od razloga za slabu motivaciju. Posebno je slaba motivacija za bavljenje urgentnim i hraniteljstvom uz intenzivnu podršku.“
Predstavnik centra za socijalni rad, učesnik fokus grupe

Naknada za rad pružaoca usluge porodičnog smještaja - hraniteljstva i porodičnog smještaja uz intenzivnu ili dodatnu podršku, utvrđuje se u procentu od visine troškova smještaja korisnika u javnu ustanovu socijalne i dječje zaštite, i to: 50% za jednog korisnika; 25% za svakog sljedećeg korisnika, kada je na smještaju više od jednog korisnika.

Pružaoцу usluge urgentnog porodičnog smještaja - hraniteljstva i urgentnog porodičnog smještaja, obezbjeđuje se naknada za rad i u vrijeme kada nema korisnika na smještaju, a najviše mjesec dana od poslednjeg smještaja. Naknada za rad pružaoca usluge standardnog porodičnog smještaja - hraniteljstva i porodičnog smještaja i smještaja uz intenzivnu ili dodatnu podršku obustavlja se za period trajanja povremenog smještaja.

Dakle, nadoknada za porodični smještaj iznosi oko 200€, a još 30% tog iznosa dobija lice koje pruža uslugu smještaja. Za dijete na hraniteljstvu ostvaruju se i druga prava: 1) dodatak za svako dijete u iznosu od 31,80 € mjesečno , 2) dodatak za njegu i pomoć za dijete koje ovo pravo ostvaruje u skladu sa zakonom u iznosu od 63 € mjesečno; 3) lična invalidnina za dijete koje ovo pravo ostvaruje u skladu sa zakonom u iznosu od 108,80 € mjesečno ; 4) materijalno

obezbjeđenje u iznosu od 63,50 € mjesečno do zasnivanja radnog odnosa za dijete po završetku školovanja i to u trajanju najviše do 5 godina; 5) naknadu za novorođeno dijete u iznosu od 105 € kada je na smještaju beba. Na ovaj način definisan je sistem finansiranja za sve oblike hraniteljstva i porodičnog smještaja.

Ukupan iznos sredstava dosad izdvojen za razvoj hraniteljstva u Crnoj Gori od početka 2011. je oko 170.900 EUR, od čega 39.550 EUR je izdvojeno za: izradu Strategije za razvoj hraniteljstva 2012-2016, izradu pripremnog programa za hranitelje, izradu programa obuke za zaposlene u centrima za socijalni rad, zatim za izradu podzakonskog akta o hraniteljstvu, vodiča za hranitelje, smjernica za zaposlene u centrima za socijalni rad i podršku centrima za socijalni rad u obuci hranitelja, analizu postojećeg pravnog okvira kojim se uređuju uslovi za sticanje statusa hranitelja i njihova prava u Crnoj Gori i finansijske procjene za unapređenje položaja hranitelja u Crnoj Gori; 49.950 EUR je izdvojeno za: obuku zaposlenih u centrima za socijalni rad (pet modula osnovne obuke za zaposlene u centrima i napredna obuka za trenere, obuka za zaposlene u centrima i Dječjem domu „Mladost“ iz oblasti urgentnog hraniteljstva i pripreme djece za smještaj), i oko 81.400 EUR je izdvojeno za kampanju „Svako dijete treba porodicu“.

Finansijska sredstva za realizaciju predviđenih aktivnosti obezbijavaju se iz budžeta resornih ministarstava. Troškove kampanje i izradu programa obuke profesionalaca, obezbedili su se iz sredstava Evropske unije (kroz fond IPA 2010 i IPA 2014) i UNICEF-a, uz tehničku podršku UNICEF-a, kancelarija u Podgorici.

Potrebno je razmotriti **mogućnost profesionalizacije hraniteljstva**. Prema stavovima zaposlenih u centrima za socijalni rad i samih hranitelja, koji su dobijeni kroz fokus grupe i intervjuje, ukoliko bi se naknada za obavljanje hraniteljstva uvećala za doprinose za penzijsko - invalidsko, socijalno i zdravstveno osiguranje, to bi uticalo na porast broja nesrodničkih hranitelja. To svakako ne bi nužno značilo prisustvo primarno instrumentalne motivacije za bavljenje hraniteljstvom. Ali, uzimajući u obzir ekonomske uslove, te nezaposlenost u Crnoj Gori, ove mere bi mogle podstaći nezaposlene pojedince da se podnesu zahtev za bavljenje hraniteljstvom a kasnije, tokom postupka, bi se procenila njihova motivacija te kapaciteti da preuzmu brigu o deci bez adekvatnog roditeljskog staranja.

Kroz proces istraživanja i analize primene Strategije razvoja hraniteljstva u Crnoj Gori, za period 2012-2016. iako je strategijom i akcionim planom bilo predviđeno, nije rađen redovni monitoring i evaluacija. Takođe, ni finalna evaluacija nije rađena.

Postoje samo godišnji izveštaji o realizaciji strategije koje je radilo Ministarstvo na osnovu podataka koje se samo prikupilo. Nikakve analize podataka o strukturi hraniteljskih porodica, niti snimanje zadovoljstva hranitelja i dece/mladih osoba na porodičnom smeštaju-hraniteljstvu, ili pozitivnih promena i napredovanja dece/mladih na porodičnom smeštaju ne postoje, izuzev analize reforme iz perspektive korisnika ali je uzorak mali i nisu obuhvacena djeca koja su vraćena sa hraniteljstva.

Kroz izveštaje koje je radilo Ministarstvo na godišnjem nivou, može se zaključiti da je povezanost sistema socijalne zaštite sa drugim sistemima i dalje nedovoljna, u izveštajima se pominju informacije samo o radu sistema obrazovanja i nevladinog sektora u oblasti hraniteljstva.

ZAKLJUČCI I PREPORUKE:

U odnosu na misliju, strateške i specifične ciljeve postavljene strategijom:

MISIJA: Izgradnja sistema kvaliteta zaštite djece na hraniteljstvu

Zaključak: Sistem kvaliteta zaštite djece na hraniteljstvu u Crnoj Gori, u toku trajanja strategije je uspostavljen i razvija se i dalje, te možemo reći da je misija delimično ostvarena. Međutim, u toku analize nismo imali na raspolaganju informacije o stepenu zadovoljstva korisnika nivoom zaštite i pozitivnim promjenama kod djece i mladih na hraniteljstvu, kao ni o nivou uključenosti različitih institucija i sistema u zaštitu korisnika i nivou uključenosti svih aktera u zaštiti djece i mladih, posebno samih korisnika, hranitelja i bioloških porodica, jer takve analize tokom trajanja strategije iako su indikatorima i sredstvima verifikacije predviđene nisu rađene. Kao sredstva verifikacije strategijom su navedeni: 1. Godišnji izvještaji o sprovođenju Strategije (koji su nama jedini i bili dostupni), kao i 2. Pojedinačni izvještaji o napredovanju djece i mladih na hraniteljstvu i 3. Izvještaji nevladinog sektora o ostvarivanju prava djece u Crnoj Gori.

Preporuka: U narednom strateškom nastaviti sa ostvarenjem misije, a posebno je značajno u sledećem strateškom ciklusu predvideti kroz indikatore navedene analize, kako bi se moglo kvantitativnije zaključivati o ostvarenoj velikoj promeni (misija) bazirano na kvantitativnim i kvalitativnim podacima, i svakako predvideti novim strateškim i akcionim planom konkretnu odgovornost¹⁷ za realizaciju ovog dela posla.

STRATEŠKI CILJEVI:

- 1. OSTVARIVANJE PRAVA SVAKOG DJETETA NA ŽIVOT U PORODIČNOM OKRUŽENJU**
- 2. UNAPREĐIVANJE ZAŠTITE DJECE I MLADIH NA HRANITELJSTVU I RAZVOJ DJECE U SKLADU SA NJIHOVIM POTENCIJALIMA**

Zaključak: Indikatori koji su strategijom postavljeni kako bi se pratila ispunjenost strateških ciljeva su: 1. Podaci o broju i procentu zastupljenosti hraniteljstva kao oblika zaštite, 2. Podaci o broju djece i mladih u institucijama i procentu smanjenja institucionalne zaštite i 3. Pokazatelji o postignutim rezultatima djece i mladih na hraniteljstvu. Imamo informacije koje potkrepljuju prvi i drugi indikator, o broju i procentu zastupljenosti hraniteljstva kao oblika zaštite i o broju djece i mladih u institucijama i procentu smanjenja institucionalne zaštite, iako se podaci ne slažu, tj. nisu identični podaci kojima raspolaže Ministarstvo, podaci koji se dobijaju kroz SWIS i podaci koji

¹⁷ određene institucije/ustanove/organizacije/pojedinca

stoje u izveštajima koji se upućuju od strane centara za socijalni rad ka Zavodu. Pokazatelje koji se odnose na postignute rezultate djece i mladih na hraniteljstvu nemamo.

Prema podacima dobijenim od hranitelja i dece na hraniteljstvu, ostaje upitan **kvalitet porodičnog** smeštaja - hraniteljstva. Ako uzmemo u obzir da hraniteljima nisu dostupne edukacije u cilju jačanja njihovih kompetencija i da, s druge strane, ne postoji kontinuitet u posetama stručnih radnika centara za socijalni rad te pružanja stručne podrške, stiče se utisak da su hraniteljske porodice „prepuštene same sebi“. Ukoliko uvažimo podatak dobijen od stručnih radnika centara za socijalni rad da se stručni postupci u okviru zaštite dece na hraniteljstvu realizuju u skladu sa zakonskim propisima, ostaje otvoreno pitanje- na osnovu kojih podataka (procene) se izradjuje individualni plan za dete, ko u njemu učestvuje ako se susreti hranitelja i stručnih radnika neretko realizuju jednom u dve godine (podatak dobijen od hraniteljice).

Preporuka: *U narednom strateškom planu potrebno je nastaviti sa praćenjem broja i procenta zastupljenosti hraniteljstva kao oblika zaštite, broja djece i mladih u institucijama i procenat smanjenja institucionalne zaštite. Uvesti formate za izveštavanje sa jasnim istrukcijama za popunjavanje, a Zavod za socijalnu i dječju zaštitu treba da radi godišnje analize izveštaja koje dostavljaju centri za socijalni rad i da raspolaže objedinjenim podacima koje onda dalje distribuira i upoređuje sa drugim dostupnim izvorima podataka. Neophodno je u narednom strateškom ciklusu raditi istraživanja o postignutim rezultatima djece i mladih na hraniteljstvu, kako bi i ti podaci bili raspoloživi.*

Unapređenje kvaliteta zaštite dece i mladih na porodičnom smeštaju - hraniteljstvu treba da ostane jedan od prioritenih stateških ciljeva prilikom izrade nove Strategije. Potrebno je osposobiti profesionalce za intenzivno praćenje realizacije porodičnog smeštaja, pružanje stručne podrške hraniteljima i dosledno sprovođenje stručnog postupka od procene do izrade plana za dete uz obezbeđivanje maksimalne participacije deteta i svih relevantnih subjekata (hranitelja, biološkog roditelja, učitelja i sl). Takođe, **neophodno je i dalje razvijati različite oblike hraniteljstva**, kako bi se kvalitetno odgovorilo na raznorodne potrebe djece (razvojem nesrodničkog, urgentnog i hraniteljstva uz intenzivnu podršku, kao i povremenog hraniteljstva).

SPECIFIČNI CILJEVI:

1.1. UNAPREĐENJE ZAKONSKE REGULATIVE ZA HRANITELJSTVO – STVARANJE ZAKONSKOG OSNOVA ZA RAZVOJ HRANITELJSTVA

Zaključak: Zakonska regulativa za hraniteljstvo i stvaranje zakonskog osnova za razvoj hraniteljstva je tokom trajanja strategije pripremljena i usvojena, i primenjuje se. Uočeni su određeni nedostaci, na kojima treba raditi u narednom periodu. Jedan od nedostatak je da Pravilnik ne sadrži bliže odredbe koje se tiču izdavanja i trajanja licence za bavljenje hraniteljstvom te hranitelji u Crnoj Gori ne poseduju licencu. Hranitelji ne dobijaju bilo kakvu potvrdu o podobnosti za bavljenje hraniteljstvom a procena opšte podobnosti se neretko nikada ne preispituje.

Preporuka: *Potrebno je precizno definisati u Pravilniku ko i na koji period izdaje licencu za bavljenje hraniteljstvom. Takođe, potrebno je precizirati na koji način se vrši preispitivanje/revizija podobnosti za baljenje hraniteljstvom.*

Zaključak: Stručni radnici centara za socijalni rad u Crnoj Gori sprovode širok spektar poslova iz mandata centra za socijalni rad što zahteva kontinuiran profesionalni razvoj u više oblasti socijalne zaštite. Time se onemogućuje usko specijalizovanje za jednu oblast, u ovom slučaju - hraniteljstvo. Broj zaposlenih u centrima za socijalni rad aktuelno ne odgovara realnim potrebama što može značajno uticati na posvećenost stručnim poslovima, a time se i negativno odraziti na kvalitet rada stručnih radnika. Stručni radnici centara za socijalni rad, angažovani kao voditelji slučaja, neretko vrše procenu potreba deteta bez adekvatnog roditeljskog staranja, planiranje, donose odluku o obliku zaštite, vrše starateljsku ulogu i prate realizaciju hraniteljstva. Ovakva situacija predstavlja konflikt uloga i sukob interesa. Zaštita deteta prepuštena je stručnosti (nekada i samovolji) jednog pojedinca.

Preporuke: *Nužno je **razdvojiti vođenje slučaja od poslova hraniteljstva**. Potrebno je **uvesti poziciju „savetnika za hraniteljstvo“** i omogućiti usko specijalizovanje profesionalaca za poslove hraniteljstva (promocija, informisanje, procena opšte podobnosti kandidata, sprovođenje obuke za kandidate, praćenje realizacije hraniteljstva i pružanje stručne podrške hraniteljima, kreiranje i realizacija edukativnih programa za hranitelje u skladu sa Pravilnikom). Moguća rešenja za sprovođenje ove preporuke su:*

- ✓ *Osnivanje bar tri regionalne službe za hraniteljstvo kao posebne organizacione jedinice centara za socijalni rad, teritorijalno raspoređenih tako da budu lako ili relativno lako dostupne svim građanima Crne Gore. Ukoliko bi se osnivale regionalne službe, značajno je imenovati koordinatora na nacionalnom nivou, kako bi se organizovao, pratio i unapređivao rad službi.*

- ✓ *Osnivanje posebne, specijalizovane ustanove socijalne zaštite koja će realizovati sve poslove iz domena hraniteljstva. Ukoliko bi se osnivala nova ustanova socijalne zaštite za bavljenje samo poslovima hraniteljstva, imenovan bi bio rukovodilac ustanove, kao i druga neophodna radna mesta (poput supervizora, savetnika za hraniteljstvo, realizatora edukativnih programa za profesionalce i hranitelje).*

Posebna služba/ organizaciona jedinica, odnosno specijalizovana ustanova socijalne zaštite, bi tako pružala sve poslove koji se tiču hraniteljstva uključujući promociju, informisanje, procenu opšte podobnosti kandidata, obuku, izdavanje licence i njeno vremenski definisano preispitivanje/ reviziju, pripreme za smeštaj i smeštaj deteta u porodicu u saradnji sa CSR, kontinuirano praćenje i pružanje stručne podrške hraniteljskim porodicama, kreiranje i sprovođenje edukativnih sadržaja namenjenih jačanju hraniteljskih kompetencija, izveštavanje o nepretnosti dece na porodičnom smeštaju- hraniteljstvu uputnom centru za socijalni rad. U tom slučaju, centri za socijalni rad će realizovati procenu, planiranje oblika zaštite i upućivanja dece bez adekvatnog roditeljskog staranja i ponovni pregled/ reviziju. Na taj način bise odvojili postupci procene i pružanja usluge hraniteljstva detetu čime se obezbeđuje kvalitetna usuga za dete, vodeći računa o njegovom najboljem interesu.

Zaključak: Pravilnik i Zakon o upravnom postupku nisu usaglašeni. Naime, prema Zakonu o upravnom postupku stručni radnici u centrima za socijalni rad su u obavezi da u roku od 15 dana odgovore na zahtev, a po Pravilniku o hraniteljstvu je definisano da je 6 meseci rok za pripremu i procenu hraniteljske porodice, te odgovor po zahtevu.

Preporuka: Raditi na usaglašavanju ova dva akta.

1.2. PROCJENA POTREBE ZA PROMJENOM OBLIKA ZAŠTITE DJECE I MLADIH BEZ RODITELJSKOG STARANJA

Zaključak: Prema informacijama koje smo dobili u istraživačkom procesu od profesionalaca iz centara za socijalni rad, procena potrebe za promenom oblika zaštite dece i mladih bez roditeljskog staranja se radi u skladu sa najboljim interesom korisnika. Saradnja sa JU „Mladost“ u Bijeloj je neophodna, kako bi se realizovali ponovni pregledi i procena svakog korisnika u instituciji, za promenu oblika zaštite. Planirane mere: ponovni pregled i procjena svakog korisnika u institucionalnom smještaju za primjenu hraniteljstva, Intervju sa djecom u domu, Izrada plana

tretmana i pripreme djece za hraniteljstvo, smještaj djece i mladih u hraniteljske porodice, su deo stručnog postupka voditelja slučaja koji se dosledno realizuju, prema rečima profesionalaca iz centara za socijalni rad. Objektivni kvalitativni aspekti doslednog sprovođenja stručnog postupka (sveobuhvatne i detaljne procene, participacije svih relevantnih subjekata u proceni i planiranju, pravovremenog ponovnog pregleda i dr.) tokom analize nisu utvđeni. Treba imati na umu da je taj aspekt moguće utvrditi jedino uvodom u slučajni uzorak dosijea dece bez adekvatnog roditeljskog staranja. Podsećanja radi, pored korisnika, ta mogućnost je raspoloživa jedino Inspekcijom nadzoru, sudstvu i Instituciji Zaštitnika ljudskih prava i sloboda.

Preporuka: *Obezbediti kontinuirano dostupno sprovođenje stručnog postupka radi procene potreba za promenom oblika zaštite dece i mladih bez roditeljskog staranja, u skladu sa najboljim interesom korisnika. Takođe, potrebno je redovno i dalje raditi na izradi plana tretmana i pripremi dece za hraniteljstvo. Saradnja sa JU „Mladost“ u Bijeloj je i dalje veoma važna. Ukoliko se utvrdi da je za dete/mladu osobu potrebna promena oblika zaštite, te da je porodični smeštaj – hraniteljstvo, u najboljem interesu korisnika, ova promena je moguća, isključivo ukoliko postoje **slobodne hraniteljske porodice (sa licencom)** koje mogu da odgovore na potrebe deteta/mlade osobe. Takođe, neophodno je i **periodično preispitivanje podnobnosti postojećih hranitelja** usled eventualnih promena u porodičnoj strukturi, porodičnoj dinamici, zdravstvenom stanju hranitelja...*

2.1. INFORMISANOST GRADJANA O ZNAČAJU ODRASTANJA DJECE U PORODIČNIM USLOVIMA, RAZVIJANJE EMPATIJE I PODSTICANJE INTERESOVANJA ZA PREUZIMANJE HRANITELJSKE ULOGE

Zaključak: Informisanje građana o značaju odrastanja dece u porodičnim uslovima, razvijanje empatije i promocija hraniteljstva nije bilo kontinuirano, niti na nacionalnom niti na lokalnom nivou. Kampanja se sprovodila jednokratno (vremenski oročena kampanja) što je dovelo do pozitivnih trendova u porastu zainteresovanih kandidata za nesrodničko hraniteljstvo u toku trajanja kampanje. Nakon toga, promocije su se realizovale neplanski, sporadično, što se negativno odražavalo na interesovanje i regrutaciju potencijalnih hranitelja za preuzimanje hraniteljske uloge, te obezbeđivanje hraniteljskih porodica u skladu sa potrebama. Ne postoje planske ciljane promocije hraniteljstva za decu sa smetnjama u razvoju što je doprinelo da u sistemu socijalne zaštite hraniteljstvo uz dodatnu podršku nije razvijeno. Takođe, ne postoje planske promocije urgentnog hraniteljstva.

Preporuke: U skladu sa preporukom za **osposobljavanje profesionalaca za obavljanje poslova iz domena hraniteljstva** te formiranje posebnih organizacionih jedinica ili specijalizovane ustanove socijalne zaštite, razvijati godišnje planove promocije. U prvoj preporuci navedeni savetnici za hraniteljstvo će, u sklopu svojih ovlašćenja, razvijati i implementirati plan kontinuirane promocije hraniteljstva. Mogući modeli promocije su: TV i radio gostovanja, organizovanje tribina i okruglih stolova, snimanje dokumentarnih filmova, promotivnih lifleta itd. Pored lokalnih promocija, potrebno je nastaviti sa sprovođenjem nacionalne kampanje u cilju razvoja hraniteljstva. Uključivanje poznatih javnih ličnosti je imalo dobar efekat u javnosti, te je i dalje važno promovisati hraniteljstvu uz njihovu podršku. Potrebno je kreirati i implementirati ciljane kampanje (nacionalne i lokalne) u cilju promocije hraniteljstva uz dodatnu podršku, urgentnog hraniteljstva i povremenog hraniteljstva. Takođe, u narednom strateškom periodu potrebno je **pripremiti (izraditi) i potpisati protokole o saradnji institucija/ustanova socijalne zaštite sa medijima** radi kontinuirane medijske promocije. Bilo bi korisno da se i organizuje priprema i obuka promotera hraniteljstva. Javni servis Crne Gore posebno može biti značajna podrška u medijskim promotivnim aktivnostima.

2.2. REGRUTOVANJE DOVOLJNOG BROJA HRANITELJSKIH PORODICA ZA SMJEŠTAJ DJECE BEZ RODITELJSKOG STARANJA

Zaključak: Najznačajniji rezultat kampanje je porast broja dece koja su smeštena u hraniteljske porodice, a naročito broja dece koja su smeštena u nesrodničke hraniteljske porodice. Samim tim zaključujemo da je kampanja koja je realizovala na nacionalnom nivou, i sporadično na lokalnom značajno doprinela regrutovanju većeg broja hraniteljskih porodica (posebno nesrodničkih).

Preporuka: Broj regrutovanih porodica još uvek nije dovoljan za smeštaj sve dece, te je na tome neophodno dalje raditi. Potrebno je nastaviti sa kampanjom, sa organizovanjem događaja za informisanje kandidata za hraniteljstvo, štampanjem i distribucijom informatora namenjenih kandidatima za hraniteljstvo, kao i formiranje grupa za sprovođenje obuka na regionalnom ili nacionalnom nivou.

3.1. POBOLJŠANJE USLOVA ŽIVOTA I PODRŠKE RAZVOJA DJECE I MLADIH NA HRANITELJSTVU U SKLADU SA NJIHOVIM POTENCIJALIMA

Zaključak: Ako uzmemo u obzir da hraniteljima nisu dostupne edukacije u cilju jačanja njihovih kompetencija i da, s druge strane, ne postoji kontinuitet u posetama stručnih radnika centara za socijalni rad te pružanja stručne podrške, stiče se utisak da su hraniteljske porodice „prepuštene same sebi“ u vođenju brige o deci. Uspešnost realizacije hraniteljstva zavisi isključivo od sposobnosti hranitelja i njihove motivisanosti da podršku zatraže u resursima u zajednici. Ukoliko uvažimo podatak dobijen od stručnih radnika centara za socijalni rad da se stručni postupci u okviru zaštite dece na hraniteljstvu realizuju u skladu sa zakonskim propisima, ostaje otvoreno pitanje na osnovu kojih podataka (procene) se izrađuje individualni plan za dete, ko u njemu učestvuje ako se susreti hranitelja i stručnih radnika neretko realizuju jednom u dve godine (podatak dobijen od jedne hraniteljice na fokus grupi).

Preporuka: *Potrebno je **osposobiti profesionalce** za intenzivno kontinuirano praćenje realizacije porodičnog smeštaja, pružanje stručne podrške hraniteljima i dosledno sprovođenje stručnog postupka od procene do izrade plana za dete **uz obezbeđivanje maksimalne participacije deteta i svih relevantnih subjekata** (hranitelja, biološkog roditelja, učitelja i sl).*

3.2. JAČANJE KOMPETENCIJA HRANITELJSKIH PORODICA KROZ PRIPREMU I OBUKU ZA OBAVLJANJE HRANITELJSKE ULOGE

Zaključak: Obuke iz oblasti hraniteljstva namenjene profesionalcima se ne sprovode kontinuirano. Za pojedine oblike hraniteljstva obuke nisu ni realizovane. Stručnjaci prepoznaju da su im potrebna specifična znanja da bi poslove iz ove oblasti obavljali uspešnije. Pored toga, neretka je fluktuacija zaposlenih u socijalnoj zaštiti koja je dovela do toga da pojedini profesionalci koji su edukovani za poslove hraniteljstva ne rade više na tim poslovima, što opet ukazuje na potrebu postojanja kontinuiteta u edukaciji stručnjaka. Zaposleni u centrima za socijalni rad nisu upoznati čija je uloga edukacija hranitelja i, samim tim, ne organizuju obuke koje su definisane Pravilnikom (5 sati edukacije godišnje).

Preporuke: *Kreiranje programa obuka na nacionalnom nivou koji će biti akreditovani u Zavodu za socijalnu i dečju zaštitu Crne Gore koji će biti dostupni svim profesionalcima i hraniteljskim porodicama. Opšte kompetencije stručnjaka koje kroz obuke treba unapređivati su iz oblasti:*

- ✓ *procene opšte podobnosti hranitelja za bavljenje hraniteljstvom;*
- ✓ *realizacije obuka za hranitelje;*

- ✓ primena standarda u oblasti hraniteljstva;
- ✓ specifičnih znanja u radu sa decom/ mladima.

Posebne kompetencije stručnjaka koje kroz obuke treba unaprediti se tiču razvoja hraniteljstva uz intenzivnu podršku, urgentnog hraniteljstva i povremenog porodičnog smeštaja, i to:

- ✓ *Osposobljavanje za realizaciju programa obuke namenjenih hraniteljima iz navedenih oblika hraniteljstva;*
- ✓ *Razvijanje specifičnih znanja za neposredni rad sa decom sa smetnjama u razvoju i decom sa izazovima u ponašanju.*

4.1. PODIZANJE NIVOVA SVIJESTI I SPREMNOSTI HRANITELJA ZA PREUZIMANJE BRIGE O DJECI SA SMJETNJAMA U RAZVOJU

Zaključak: Planirane aktivnosti u okviru cilja podizanje nivoa svesti i spremnosti hranitelja za preuzimanje brige o deci sa smetnjama u razvoju, kao i razvoj drugih oblika hraniteljstva nisu sprovedene.

Preporuka: *Ovaj deo je ostao potpuno nerealizovan, te je neophodno u narednom strateškom ciklusu nastaviti sa ovim aktivnostima. Potrebno je **pripremiti i sprovesti ciljanu kampanju za razvoj hraniteljstva za decu sa smetnjama u razvoju**, i raditi kontinuirano na podizanju svesti hranitelja. Neophodno je izraditi program obuke profesionalaca i hranitelja, za smeštaj dece uz intenzivnu podršku. Potrebno je pripremiti priručnik za profesionalce i hranitelje, kao i brošure ili neki drugi materijal koji bi služio kao podrška hraniteljima tokom brige o detetu sa smetnjama. Takođe, paralelno sa razvojem hraniteljstva uz intenzivnu podršku značajno je nastaviti sa razvojem usluga na lokalnom nivou namenjenih deci sa smetnjama i porodici (biološkoj ili hraniteljskoj), kako bi roditelji i hranitelji i na taj način dobili dodatnu podršku i bili motivisani za preuzimanje brige o deci sa smetnjama.*

5.1. UNAPRJEĐIVANJE ZAKONSKE REGULATIVE I USPOSTAVLJANJE STABILNIH IZVORA SREDSTAVA ZA POTREBE RAZVOJA HRANITELJSTVA U CRNOJ GORI

Zaključak: Kao jedan od razloga za nedovoljno interesovanje kandidata za nerodničko hraniteljstvo prepoznat je manjak stimulativnih mera kao što su naknade za obavljanje hraniteljske uloge uvećane za doprinose za penzijsko – invalidsko, socijalno i zdravstveno osiguranje.

Preporuka: *Povećanje naknade za obavljanje hraniteljske uloge za iznos koji pokriva i doprinose za penzijsko - invalidsko i zdravstveno osiguranje bi predstavljalo stimulativnu meru kojom bi se povećao broj zainteresovanih kandidata za baljanje hraniteljstvom. Na taj način bi se, u izvesnom smislu, profesionalizovalo hraniteljstvo. To svakako ne isključuje altruistički pristup hraniteljstvu već predstavlja društveno odgovoran gest Države u delu zaštite dece bez adekvatnog roditeljskog staranja kroz obezbeđivanje hraniteljskih porodica koje su, dostojno ulozi koju obavljaju, primereno zaštićene od sopstvenog društvenog isključivanja i izolacije.*

Zaključak: Potrebno je uraditi analizu potrebnih sredstava za razvoj hraniteljstva u Crnoj Gori koja je planirana, ali nije realizovana u okviru ove Strategije.

Preporuka: *Uradi analizu potrebnih sredstava za razvoj hraniteljstva u Crnoj Gori u narednom strateškom ciklusu.*

Zaključak: U implementaciji ove strategije značajan finansijski doprinos dali su UNICEF i Delegacija EU (kroz fond IPA 2010 i IPA 2014).

Preporuka: *U novom strateškom planu jasno definisati donatroske organizacije (Posebno DEU, kroz IPA II), međunarodne i domaće nevladine organizacije, kao i druge zainteresovane strane, koje mogu da doprinesu finansijski implementaciji ove strategije. Prepoznati među nevladinim organizacijama one koje mogu u partnerstvu sa Ministarstvom, Zavodom ili lokalnim centrima za socijalni rad ili drugim ustanovama raditi na osmišljavanju i razvijanju inovativnih programa podrške, savetovališta i drugih usluga namenjenih hraniteljima i deci/mladim osobama na porodičnom smeštaju – hraniteljstvu.*

OPŠTE PREPORUKE ZA NOVU STRATEGIJU RAZVOJA HRANITELJSTVA ZA PERIOD 2018-2022.GODINA:

Zaključak: Pojedine mere i aktivnosti koje su definisane Strategijom i pratećim Akcionim planom za period 2012-2016. godina, nisu imale jasno definisanu odgovornost u realizaciji, te su ostale nerealizovane.

Preporuka: *Precizno definisati odgovornosti za pojedine mere i aktivnosti planirane akcionim planom. Takođe, značajno bi bilo da se akcioni planovi rade posebno za svaku godinu, kako bi se realnije planirale mere i aktivnosti. Definirati realne, merljive, određene i dostižne indikatore, kao i za njih adekvatna i dostižna sredstva verifikacije. Za svaku meru/aktivnosti bilo bi dobro dati procenu budžeta.*

Zaključak: Strategijom je definisana Radna grupa za praćenje primene strategije, koja je prema planu trebalo da koordinira i prati sprovođenje Strategije i akcionog plana, ali prema informacijama intervjuisanih kolega iz Ministarstva, Radna grupa nije radila na način kako je predviđeno. Monitoring i evaluaciju implementacije Strategije i aktivnosti predviđenih pratećim Akcionim panom, u pravom smislu niko nije radio, te je ovo jako važno napomenuti kao preporuku za naredni strateški ciklus.

Preporuka: *Potrebno je imenovati koordinatora (tim) na nacionalnom nivou zaduženog za implementaciju strategije i obezbediti uslove i definisati odgovornost za kontinuirani monitoring i periodičnu, kao i finalnu evaluaciju procesa implementacije strategije.*

Zaključak: Strategijom je predviđeno da Vlada Crne Gore jednom godišnje razmatra izveštaje o sprovođenju Strategije, te je jedna osoba u Ministarstvu, zadužena za praćenje razvoja hraniteljstva, između ostalog, radila i posao pripreme izveštaja. U izveštajima Ministarstva rada i socijalnog staranja, za period 2012-2013; 2014; 2015. godinu; (za 2016.nije rađen izveštaj, jer je Strategija važila do početka 2016.), opisane su aktivnosti koje su realizivane, a do kojih je došlo Ministarstvo prikupljajući podatke, jer nije bio postavljen i definisan sistem izveštavanja o razvoju hraniteljstva svih relevantnih aktera, a posebno centara za socijalni rad.

Preporuka: *Obezbediti uslove i definisati odgovornost za kvalitetno sveobuhvatno godišnje izveštavanje o implementaciji strategije i akcionog plana. Ministarstvo rada i socijalnog staranja je odgovorno za implementaciju Strategije, ali svakako je neophodno da i drugi odgovorni akteri*

(Zavod za socijalnu i dječju zaštitu i drugi) izveštavaju o svojim merama i aktivnostima koje su u okviru svojih odgovornosti realizovali. Izveštaji o implementaciji Strategije koji se rade na godišnjem nivou, za naredni strateški period 2018-2022. treba da budu sveobuhvatni i da daju kompletnu sliku u smislu preciznis kvantitativnih i kvalitativnih podataka.

Zaključak: Strategija razvoja hraniteljstva nije imala procenu budžetskih potreba za njenu realizaciju. Samo je akcionim planom dat pregled potrebnih resursa. Nisu jasno predviđeni mogući izvori sredstava.

Preporuka: *I kada planirane mere i aktivnosti spadaju u redovne poslove resornog Ministarstva, sprovođenje tih aktivnosti ima svoju finsansijsku komponentu koja se mora nominalno (novčano) izraziti, te je značajno dati procenu finansijskog okvira za sprovođenje strategije. Takođe, potrebno je dati pregled mogućih / potencijalnih izvora sredstava za realizaciju mere/aktivnosti. Potrebno je raditi na obezbeđivanju dodatnih izvora sredstva i novih izvora finansiranja (Prvenstveno IPA II) za implementaciju predviđenih mera i aktivnosti, kako ne bi ostale samo "spisak lepih želja".*

Zaključak: Tokom realizacije ove Strategije uočena je nedovoljna međusektorska saradnja i to su učesnici u istraživačkom procesu posebno isticali. Saradnja između javnog i civilnog sektora je postojala, ali nije dovoljna, te je to jedno od polja za unapređenje. Saradnja centara za socijalni rad i hranitelja sa medijima je postojala tokom kampanje, ali nakon završetka kampanje nije bila dovoljna, niti je imala kontinuitet.

Preporuka: *Obezbediti međusektorsku saradnju u implementaciji Strategije; posebno prepoznati mogućnosti uključivanja nevladinih organizacija. Unutar javnog sektora, značajno je unaprediti saradnju između organa lokalne samouprave i centara za socijalni rad, kao i saradnju sa drugim sektorima kao što su obrazovanje, zdravstvo, zapošljavanje... Lokalne samouprave bi trebale da preuzmu veću ulogu u uspostavljanju lokalnih usluga socijalne zaštite za podršku porodici i deci. Takođe, značajna bi bila uloga medija, posebno Javnog servisa Crne Gore u podršci u promociji porodičnog smeštaja – hraniteljstva. Nevladinom sektoru se može dati veća uloga i značaj u uspostavljanju lokalnih usluga za podršku deci i mladima, kao i hraniteljima, posebno u kontekstu aktuelnog procesa licenciranja pružalaca usluga socijalne zaštite u Crnoj Gori.*

ZAHVALNOST:

Analiza primene *Strategije razvoja hraniteljstva u Crnoj Gori 2012-2016. godine*, pripremljena je za potrebe Ministarstva rada i socijalnog staranja Crne Gore i Zavoda za socijalnu i dječju zaštitu, a radi daljeg planiranja razvoja hraniteljstva.

Izradu Analize podržalo je Predstavništvo UNICEF-a za Crno Goru.

Izradu ovog dokumenta, svojim posvećenim i profesionalnim radom, pomogli su profesionalci zaposleni u sistemu socijalne zaštite, kao i hranitelji, deca na porodičnom smeštaju - hraniteljstvu, predstavnici Ministarstva rada i socijalnog staranja, kao i saradnici iz Institucije Zaštitnika ljudskih prava i sloboda, te predstavnici medija i nevladinih organizacija.

Stavovi izraženi u izvještaju ne odražavaju nužno gledišta UNICEF.

Autorka snosi odgovornost za sadržaj.

Autorka: Ivana Koprivica

BIBLIOGRAFIJA:

1. Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti
<http://www.paragraf.me/propisi-crnegore/zakon-o-socijalnoj-i-djecjoj-zastiti.html>
2. Strategija razvoja hraniteljstva u Crnoj Gori 2012-2016.
<http://www.zsdzcg.me/images/Biblioteka/Strategija%20za%20razvoj%20hraniteljstva%20u%20Crnoj%20Gori%202012-2016.pdf>
3. Pravilnik o bližim uslovima za pružanje i korišćenje usluga porodičnog smještaja – hraniteljstva i porodičnog smještaja
<http://www.csrcg.me/images/Dokumenti/Pravilnici/Usluge%20socijalne%20i%20djacje%20zastite/Pravilnik%20o%20bli%C5%BEim%20uslovima%20za%20pru%C5%BEanje%20i%20kori%C5%A1%C4%87enje%20u%20porodi%C4%8Dnog%20smje%C5%A1taja.pdf>
4. Izveštaji Ministarstva rada i socijalnog staranja o implementaciji Strategije razvoja hraniteljstva
<http://www.mrs.gov.me/biblioteka/izvjestaji>
5. Izveštaji o radu JU Dječji dom „Mladost“ Bijela
<http://www.dombijela.me/images/dokumenti/izvjestaj20161.pdf>
6. Nacionalna strategija održivog razvoja do 2030.
<http://www.mrt.gov.me/odrzivi/165045/Obavijestjenje-Nacionalna-strategija-odrzivog-razvoja-do-2030-godine.html>
7. Strategija razvoja sistema socijalne i dečije zaštite 2013-2017.
<http://www.zsdzcg.me/images/Biblioteka/Strategija%20razvoja%20sistema%20socijalne%20i%20dje%C4%8Dje%20za%20period%202013-2017.pdf>
8. Nacionalni plan akcije za djecu 2013-2017.
www.mrs.gov.me/ResourceManager/FileDownload.aspx?rid=131162&rType=2...
9. Analiza reforme sistema dječje zaštite iz perspektive korisnika, 2016.
<http://www.zsdzcg.me>
10. Pravni položaj hranitelja u Crnoj Gori, Dr Vesna Simović-Zvicer, jul, 2015.
11. Finansijske procjene za unapređenje položaja hranitelja u Crnoj Gori, Slobodanka Mila Popović
12. Evaluacija reforme sistema dječje zaštite iz 2014.